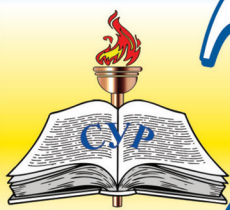

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXXIII рік видання. № 360, червень, 2024

Тетяна Могилат,
Небо і земля

Тетяна Могилат

*І чужому навчайтесь,
Щ свого не цурайтесь...*

М. Шевчук

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Микола Корнищан,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Тарас Шевченко і Буковина (міжвоєнний період)*
- ❖ *Митрополит Андрей Шептицький та українські письменники*
- ❖ *Спочатку була пісня... (Народні пісні села Бистрий Марамороського повіту)*
- ❖ *Прометей Срібної Землі*
- ❖ *Україністика Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (С)*
- ❖ *На допомогу вчителю:
До проблеми вивчення лексичного значення іменника на уроках української мови (на матеріалі художньої мови Юрія Федьковича)*
- ❖ *Весела божевільня I (Уривок з новели)*
- ❖ *Людина даних (Оповідання)*
- ❖ *Я розмовляла з Путіним (Політична вистава)*
- ❖ *Барабери (Уривок з повісті)*
- ❖ *Парадокс (Уривок з роману)*
- ❖ *Післявоєнна школа (Уривок з роману «Дикий рай»)*
- ❖ *Духовні джерела.
Книга Екклезіаста*

Володимир АНТОФІЙЧУК

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І БУКОВИНА (міжвоєнний період)

Масове відзначення 100-річчя Тараса Шевченка на Буковині, що ознаменувалося небувалим національним піднесенням місцевих українців, перервала Перша світова війна. Провідні дослідники і популяризатори життя і творчості поета вимушено емігрували, розвиток буковинської шевченкіани призупинився, але ненадовго. Як повідомляла газета «Буковина» від 24 травня 1918 р., того ж дня в Чернівцях відбулося Шевченківське свято, що розпочалося зі Служби Божої в кафедральному соборі й продовжилось високопатріотичними промовами та великим концертом.

Нову сторінку буковинської поетичної шевченкіани відкрив після Юрія Федьковича та Сильвестра Яричевського Дмитро Загул. Його вірш «Читали ми твої слова» (1920), навіяний ідеями Шевченкової творчості, підкреслено орієнтує на оптимізм авторських візій української будучності: «Читали ми твої слова, / Неначе Біблії глаголи, / І впала «істина» нова, / Мов та роса, на наше поле... // Вже сонце волі устає, / Порозбігалися вельможі, / А слово праведне твоє / Стоїть одвіку на сторожі».

У пам'ять буковинців різних поколінь назавжди увійшли передвоєнні Шевченківські свята. Початок відновлення, а водночас і примноження їх кращих традицій припав на 1921 р., коли виповнювалося 60 літ від дня смерті поета. Вже зарік перед тим буковинський педагог-просвітянин, письменник і громадсько-політичний діяч Сергій Канюк (1880–1945) опублікував брошуру «Тарас Шевченко. В 59-ті роковини смерті Кобзаря», зміст якої відбив характерні погляди автора як соціал-демократа на роль і значення творчості поета в історії українського народу. Виклад основних положень своєї публікації він розпочав із тези, яка, на перший погляд, може сприйматися цілком однозначно: «Своїми поетичними творами Шевченко збудив весь український нарід зі твердого сну, дав йому надію на нове, красне, свободне життя. Під впливом його поезії почалася нова доба, новий рух, який обхопив всі життєві відносини так

культурні, як і політичні»¹. Однак уже в наступних рядках брошури розкривається істинна мета задуму С. Канюка – представити поета як свого однопартійця: «...Кличі (*заклики*. – В. А.) і ідеї, за якими обстоював Шевченко, є кличами зорганізованого робочого народу, є лише кличами соціал-демократичної партії»². Найголовніший мотив Шевченкової творчості, на думку С. Канюка, дотичний до теми поневолення та експлуатації людини людиною. Тому дослідник старанно вишукував з віршів поета ті рядки, які би найкраще ілюстрували його політичні погляди. При цьому він часто-густо не брав до уваги їх загального контексту, що призводило до односторонності в інтерпретації аналізованого матеріалу, а відтак – і до свідомого чи несвідомого спотворення головної думки того чи того твору.

Недостатньо обґрунтованим, таким, що не впливає з аналізу, виглядає й інше тлумачення С. Канюка: «Яркими красками змалював він (*Т. Шевченко*. – В. А.) кривди українського робочого народу, його долю в тяжкій ярмі кріпацтва, і огненними словами п'ятував страшну неволю в царській імперії»³. Загалом складається враження, ніби С. Канюк спеціально проігнорував цикл «Давидові псалми», поеми «Гадамаки», «Сон», «Великий льох», «Кавказ», послання «І мертвим, і живим» та ін., тобто ті твори, які би склали в читача чи слухача істинне враження про велич постаті Т. Шевченка, сприяли би зрозумінню його світоглядної позиції як у ставленні до окремої людини, так і загалом до всього народу, його історії, національної гідності, розв'язанні насущних проблем суспільно-політичного життя тощо. Натомість С. Канюк прагнув акцентувати на соціальних мотивах творів Шевченка, натомість замовчував національні, а рядками його поезій пробував проголошувати ідеї панславізму, запевняючи, що поет, окрім власного народу, любив і інші слов'янські народи.

(Продовження на 4 с.)

¹ Тарас Шевченко. В 59-ті роковини смерті Кобзаря. Чернівці: Воля народу, 1920. С. 9–10.

² Там само, с. 10.

³ Там само, с. 11.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І БУКОВИНА (міжвоєнний період)

(Продовження з 3 с.)

Утім, за його логікою, не тільки слов'яни, а й усі люди, відгукнувшись на Шевченків заклик до «братолюбів та єдиномислів», почувалися б «добрими братами». За таких умов постала би й Україна, «самостійна, незалежна, без царя і пана», а її народи, «свобідні й вольні», зажили би, як брати, не знаючи «утисків людини людиною». Врешті-решт С. Канюк відверто заявив, що «такої України можна добитися тільки ходом революції»⁴. Як бачимо, у його свідомості остаточно сформувалися ті ідеї, на основі яких російські більшовики здійснили в 1917 р. Жовтневий переворот, названий Великою Жовтневою соціалістичною революцією, і взяли курс на побудову соціалізму.

Брошура С. Канюка «Тарас Шевченко. У 59-ті роковини смерті Кобзаря», попри її відверто пропагандистську мету, мала й безсумнівне позитивне значення: принаймні в мінімальному обсязі знайомила з творчістю Шевченка, чим піднімала національний дух буковинських українців.

Проте цілком очевидним є той факт, що С. Канюк змістом свого видання, як і статей «В день великих роковин» (1920) і «Нова сім'я. В пам'ять великих роковин смерті Т. Шевченка» (1921), відлунював суть того ставлення до поета, що почало вкорінюватися в Україні зі встановленням у 1920 р. радянської влади. Більшовицька партія, яка спочатку вкрай войовниче поставилася до Шевченка, як і до всього українського, швидко зрозуміла, що надзвичайну популярність поета в народі можна вправно використовувати для пропаганди комуністичної ідеології. З цією метою творчість Шевченка всіляко перекинувалася, силоміць тлумачилася як така, що перейнята лише соціальними мотивами та революційними закликами. Влаштоване більшовиками в 1921 р. помпезне відзначення 60-х роковин від дня смерті поета проходило під гаслом «Шевченко – пророк соціальної революції». Це нашвидкуруч придумане положення відбилося і в спеціальних статтях, де Шевченка представляли з тих же партійних позицій як одного з перших поетів – пророків пролетаріату і майбутньої великої соціальної революції. Подібні політичні наративи намагалися поширювати й чер-

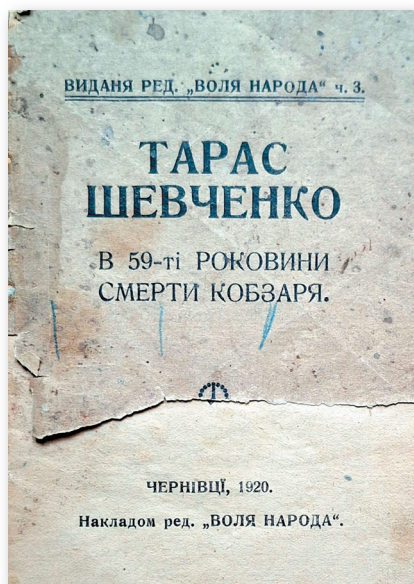
нівецькі прокомуністичні газети «Боротьба» та «Громада», називаючи Шевченка найбільшим революційним поетом і вихваляючи відзначення Шевченківських свят у радянській Україні. При цьому національний і релігійний контексти творчості поета цілковито відкидалися.

Відзначення на Буковині 60-х роковин від дня смерті Тараса Шевченка проходило, як для подібних дійств, у майже звичному ще з довоєнного часу ритмі. Місцеві періодичні видання відгукнулися на пам'ятну подію різними публікаціями. Так, газета «Каменярі» – орган буковинського учительства – на першій сторінці вмістила уривок зі статті Івана Франка: «Він був сином мужика – і став володарем в царстві духа. Він був кріпаком – і став велетнем у царстві людської культури». Поряд – портрет поета, обрамлений висловом із послання «І мертвим, і живим...»: «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля». У редакційній статті під назвою «Тарас Шевченко» до аналізу залучено значно більше різноматимичних творів поета, ніж у публікації С. Канюка. А звідси – і точніші спостереження, і вагоміші висновки. На першому місці автора статті – послання «І мертвим, і живим...». Його зміст він сприйняв як звернення до українців усіх часів, об'єднаних однією історією, культурою, мовою, фольклором, звичаєвими традиціями. Тому кожному бодай для себе треба відповісти на поетові запитання: «Що ми? Чиї сини? яких батьків? Ким? за що закуті?...». Основне завдання статті її автор вбачав у тому, щоби нагадати своїм сучасникам Шевченкові істини, які стосуються «упадку українського самостійного життя», «народного відступництва й ренегатства», відмови від національної історії й культури, рідної мови тощо. Причини цих проблем, які призвели до трагічних наслідків у долі українського народу, він, покликаючись на Шевченкову поему «Сон», пояснював колонізаторською політикою Москви, яка «запровадила не лише панщину і загальне поневолення, а й загальне моральне зіпсуття»⁵, породивши такі ганебні суспільні явища, як бюрократизм, хабарництво, користолюбство, несправедливе судочинство і т. ін.

На всі кривди й несправедливості, які витерпів український народ, Тарас Шевченко відгукнувся

⁴ Тарас Шевченко. В 59-ті роковини смерті Кобзаря. Чернівці: Воля народу, 1920. С. 14.

⁵ Тарас Шевченко. *Каменярі*. 1921. 20 берез. Ч. 3. С. 3.

Видання Сергія Канюка.
Із фондів Чернівецького
краєзнавчого музею

Портрет Т.Шевченка
із газети «Каменярі»
від 20 березня 1921 р.

Видання поеми Т.Шевченка
«Невольник». Чернівці, 1911. Із фондів
Чернівецького краєзнавчого музею

гнівними рядками своєї творчості. «Його душа, – наголошувалося в газетній публікації, – спалахнула під впливом страшних терпінь поетичним вогнем, його серце озвалося чудовою піснею на всі знування людей над людьми, на всі нелюдські вчинки, на все горе людства, яке він бачив навкруги себе»⁶. З цього погляду Шевченкова поезія, яка сприймає, возвеличує і розвиває загальноприйняті людською спільнотою цінності, заслуговує на світове пошанування. Адже «поет, хоч і має свій глибокий корінь в національному житті українського народу, належить властиво до загальної святині всієї людськості, а його безсмертні твори будуть джерелом науки для не одного покоління, переживуть не одне століття»⁷. У цьому, за переконанням автора статті, й виявляється загальнолюдський сенс творчості Шевченка. До речі, це друга (після С. Смаль-Стоцького) спроба буковинського автора ствердити світове значення творчості великого українського поета-мислителя.

Публікації С. Канюка та газети «Каменярі» продемонстрували два принципово різних підходи буковинських дослідників до інтерпретації творчості Тараса Шевченка. У першому помітний вплив марксистської ідеології в поєднанні із соціологічною критикою та прагненням використати ідеї творчості поета для пропаганди програми соціал-демократичної партії. Другий підхід базувався на дослідницькій методі, розробленій професором С. Смаль-Стоцьким і сповідуваній його учнями. Відповідно до неї

найголовніше завдання літературознавця полягало в тому, щоби прочитати і зрозуміти твір відповідно до задуму автора.

Вшанування пам'яті Тараса Шевченка на Буковині у 1921 р. органічно доповнювалося театральною виставою «Невольник», здійсненою за однойменним твором поета. Із його змістом буковинці мали нагоду познайомитися за чернівецьким виданням 1911 року. З архівного документа дізнаємося, що вистава відбулася 20 березня 1921 р. в переповненому залі німецького народного дому. Перед початком дійства прозвучали промови про життєвий і творчий шлях Тараса Шевченка та декламації його віршів. Глядачів уразив драматично напружений зміст вистави, майстерна гра акторів, що виступали в колоритних національних костюмах⁸.

Також у березні 1921 р. в Чернівцях із колосальним успіхом пройшла опера Миколи Аркаса за поемою Тараса Шевченка «Катерина». У головній ролі виступала знаменита актриса і співачка, уродженка Чернівців, активна учасниця щорічних шевченківських свят Філомена Лопатинська (1873 – 1940).

Загалом відзначення 60-х роковин від дня смерті Тараса Шевченка, як повідомляла німецькомовна газета «Czernowitzer Morgenblatt» від 15 квітня 1921 р., вилилося в грандіозну маніфестацію всієї української громади.

(Далі буде)

⁶ Там само, с. 2.

⁷ Там само, с. 3.

⁸ Див.: Державний архів Чернівецької області, фонд 12, опис 1, справа 4657.

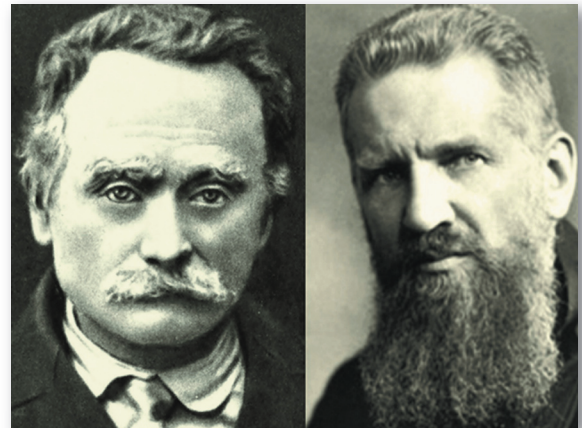
Микола ВЕГЕШ

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ

Численні сучасники Андрея Шептицького у своїх спогадах неодноразово акцентували на різносторонній обдарованості митрополита, вказували на його глибокі знання, начитаність, вміння чітко формулювати свої думки. Князь Української Церкви, як його називали ще за життя, любив читати гарні книги, мав величезну особисту бібліотеку. Він з дитячих років жив серед книг. Відомо, що бібліотека Шептицьких у Прилбичах налічувала близько 6000 томів¹. Це були не тільки книги на релігійну тематику, але й фоліанти з історії, мистецтвознавства, української культури загалом. У своєму Пастирському посланні «Канадійським Русинам» Андрей Шептицький вчив розрізняти добрі та злі книжки. «Часом більше від злого чоловіка може нашкодити зла книжка, – писав митрополит, – може людині в короткім часі відібрати святу віру і спровадити її на бездоріжжя гріхів. Тих злих книжок і часописів є в наші часи так багато, що неможливо людей перед кожною перестерігати, неможливо навіть знати про всі злі книжки, що виходять у різних містах... А є стільки добрих книжок, які варто читати...»². Кир Андрей уважно стежив за розвитком сучасної йому української літератури, був особисто знайомий з багатьма письменниками. Він не тільки читав їхні книги, але й багатьох із них підтримував морально і матеріально. Вони, своєю чергою, теж високо цінували таку подвижницьку діяльність Великого митрополита. Ще за життя Андрея Шептицького побачили світ сотні художніх творів про його життя і багатогранну діяльність для блага українського народу. Не претендуючи на повне висвітлення проблеми «Митрополит Андрей Шептицький та українські письменники», все ж зупинимось хоча б на окремих її аспектах...

Іван Франко

Вони були сучасниками, хоча Іван Франко був на 9 років старшим за Андрея Шептицького. Кожний мав свою думку, власне бачення на тогочасну політичну ситуацію в Галичині. Вони дискутували, але поважали один одного. Франкова дискусія відрізнялася від численних пасквілів, автори яких всіляко намагалися паплюжити митрополита за його чітку українську позицію. До речі, Андрей Шептицький, який володів енциклопедичними знаннями, радо вступав у дискусії, якщо вони були вартісними і потрібними. «Я переконаний, – стверджував митрополит, – що дискусія обов'язково потрібна навіть і для мінімального порозуміння. Йдеться лише про те, щоб ця дискусія не затруднила порозуміння, тобто щоб була ведена так чемно і з такою любов'ю до ближнього, аби ніхто не міг чути ся ображенням»³. Їхня дискусія була саме такою – дружньою і толерантною. Хоча необхідно врахувати і той факт, що свою статтю *Соціальна акція, соціальне питання і соціалізм. Уваги над Пастирським посланням Митрополита А. Шептицького «О квестії соціальній»* Іван Франко опублікував у 1904 році. Це був період, який пізніші історики назвуть передреволюційним, кризовим для російського царизму. Чимало українців, і Франко в їх числі, сподівалися на швидке падіння

самодержавства, підтримували революційні прояви народних мас. На подібних позиціях перебувала і Леся Українка. Хоча не варто соціалізм Франка і Лесі Українки ототожнювати з марксизмом. «Жорстокі наші часи!», – писав Великий Каменярь в одній зі своїх статей. – Так багато недовіри, ненависти, антагонізмів намножилось серед людей, що недовго ждати, а будемо мати (а властиво вже маємо!) формальну релігію, основану на догмах ненависти та класової боротьби. Признаюся, я ніколи не належав до вірних тої релігії і мав відвагу серед насміхів і наруги її adeptів нести сміло свій стяг старого, щиро людського соціалізму, опертого на етичній, широкогуманній вихованню мас народних, розповсюдженню

¹ Качур І. Книгозбірня Андрея Шептицького: від Прилбич до Митрополичих палат. *Записки Львівської національної бібліотеки України імені В. Стефаника*. Збірник наукових праць. 2015. Випуск 7 (23). С. 23.

² 150 думок митрополита Андрея Шептицького. 150 років із дня народження. Львів: Видавництво «Свічадо», 2015. С. 57-58.

³ Дороговкази лідеру: думки митрополита Андрея Шептицького. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2019. С. 31.

освіти, науки, критики, людської та будучини, не на парламентарній шахрайстві, що має вести до тої „світлої будучини”⁴. Андрей Шептицький теж віддавав перевагу еволюційному, поступовому розвитку суспільства.

Незважаючи на деякі розбіжності в поглядах на соціальну проблематику, Іван Франко не міг не побачити тих великих змін, які відбувалися в Греко-католицькій церкві після призначення Андрея Шептицького спочатку Станиславівським єпископом, а згодом Галицьким митрополитом. Висока оцінка митрополита таким авторитетним письменником і вченим як Франко, нарешті зняла всі питання щодо дискусії про національність і політично-культурну орієнтацію Андрея Шептицького. На відміну від попередників, які свої послання до людей писали «заплісненою мовою», що свідчило «про таке мале знання нашого народу», Шептицький радикальним чином змінив навіть саму методику спілкування владики зі своєю паствою: «Єпископ, тепер митрополит Андрій Шептицький, від самого свого вступлення на єпископство почав призвичаювати нас до іншого тону, інших форм, іншого характеру, який панує в його посланнях. Почати з того, що замість заплісної псевдоцерковщини, якою промовляли його попередники, тобто дивоглядної мішанини церковнослов'янської лексики з новочасною морфологією, він пише свої листи чистою галицько-руською народною мовою, а подекуди, прим., у голоснім посланню до гуцулів, не цурається промовляти навіть діалектом – річ досі нечувана в наших церковних достояннях, які в своїм обмеженні вважали себе, мабуть, не лише владиками душ, але також владиками мови, яку вважали дозволеним калічити та перекручувати по своїй уподобі. Митроп. Андрій іще в однім пункті явився новатором. Він не промовляє так, як його попередники, звисока, авторитетно, напущеним і ніби маєстатичним тоном, не ходить на ходильницях і не «возвіщає», а говорить попросту, як рівний до рівних, як чоловік до людей, радить, упоминає, іноді й полає, не лякаючись ужити енергійного слова, де річ того вимагає. Він любить ілюструвати свою промову прикладами з життя, фактами з власної обсервації, і се все дає його посланням те «живе дихання», без якого всяка моралізація завсідги лишається мертвою. І нарешті, що найважливіше, митрополит Андрій без порівняння більше знає життя, його дійсні інтереси і конфлікти, ніж його попередники, фахові теологи та «римські доктори»⁵.

Іван Франко звернув також увагу на наукову обізнаність та європейськість митрополита: «При тім він далеко ширше познайомлений і з сучасною наукою і не

береться до обговорювання складних життєвих питань із тою дитинячою невинністю або тим засобом не стільки здорового, скільки «простого хлопського», тобто зовсім некультурного і неотесаного розуму, який так неміло вдаряв у ніс кожного хоч трохи до науки причасного чоловіка в давнішій нашій пасторальній літературі. Митр. Андрій говорить про речі як європейець, він сам думає і силує думати кожного, хто хоче розмовляти з ним. Він старається – перший признак справді мислячого чоловіка – класти дистинкції, розрізнення між речами та поняттями, не мішати різнородного, не робити заключень із потоптанням основних правил логіки, не заслонювати браку власних думок і власних понять цитатами з Письма Святого або отців церкви. І коли вже згадано про цитати, то ще одно порівняння: коли в давніших курендах ті цитати були звичайно головних їх змістом, а вислови самих архиєпископів були немов водиця, в якій плавали ці цитати, то у митроп. Андрія цитатів не багато і вони являються звичайно завершенням, логічним загостренням його думки, значить, органічно зв'язані з нею. Де сього не можна досягнути, там автор волисть обходитися без цитатів, не боячися, що його писання задля того видається менше поважним та менше церковним».⁶

З часу дискусії між Іваном Франком і Андреем Шептицьким пройшло 100 років, але вона, як виявляється, не втратила актуальності. На це звернув увагу Дмитро Павличко: «Дискусія між Франком і Шептицьким важлива для нашого часу, бо вона торкається питань становлення єдиної моралі для сучасної церкви і для перебудови системи нашого економічного життя на засадах приватної власності. Митрополит справедливо обстоює право приватної власності на землю, вважаючи його притаманним людській природі. Письменник, навпаки, вважає, що «дійсним власником землі є зовсім не той, хто записаний у ґрунтових книгах». Податки, які накладає держава на власні землі, борги, які держава змушена віддавати інтернаціональному капіталові у вигляді власності на землю – це для Франка «болячки» його часу, яких не бачить Шептицький. У цій суперечці митрополит безперечно мав рацію. Але й Франко говорить правду...»⁷. До вищенаведеного лише додамо, що упродовж десятиліть в радянських виданнях ніколи не публікувалися як пастирське послання митрополита Андрея, так і стаття-відповідь на нього Івана Франка. Хоча Івана Франка більшовики чомусь відносили до революціонерів-демократів, а величезна спадщина Митрополита взагалі була забороненою.

(Далі буде)

⁴ Цит. за: Дорошенко В. Іван Франко – ворог комунізму (З приводу роковин смерті незабутнього Каменяря). Франко І. Україна самостійна / Упорядкування Ю. П. Винничук; передмова В. Дорошенка. Харків: Фоліо, 2021. С. 6.

⁵ Франко І. Соціальна акція, соціальне питання і соціалізм. Уваги над пастирським посланням А. Шептицького «О kwestii соціальной». Франко І. Україна самостійна / Упорядкування Ю. П. Винничук; передмова В. Дорошенка. Харків: Фоліо, 2021. С. 155-156.

⁶ Там само. С. 156-157.

⁷ Павличко Д. Іван Франко – будівничий української державності. *Будівничий української державності*. Хрестоматія політологічних статей Івана Франка / Упорядник Дмитро Павличко. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. С. 30.

Марія НЕНЕСТЯН

СПОЧАТКУ БУЛА ПІСНЯ...

(Народні пісні села Бистрий Марамороського повіту)

Неспокійне друге тисячоліття вже стало достатком історії. А третє тисячоліття, точніше перша чверть його першого століття, не дозволила людству розслабитись і нудьгувати. Уже з перших його років шалена доза адреналіну захлеснула покоління, якому довелося жити в епоху терактів, економічних криз, довготривалої стагнації, епідеміологічної кризи, жити в умовах нової війни, яка розгортається біля кордону нашої держави. Усе це нагадало людству, що в історії все повторюється. Щоб доповнити картину сьогодення, треба додати і той факт, що останні п'ять років відзначились найвищими температурами в історії нашої планети. А це ще одна криза – кліматична. У квітні 2015 року вісімнадцять екомодерністів склали і колективно опублікували Екомодерністський маніфест. Людство поставило собі вповні логічне питання: невже це кінець? Риторичне питання! От як всю цю ситуацію схарактеризував видатний американський письменник двадцятого століття Персі Уокер (1916-1990) у своїй книжці «Загублені в космосі»: «Живеш у неспокійну епоху – більш тривожну ніж зазвичай, оскільки попри грандіозний науково-технічний прогрес, людина не має найменшого уявлення про те, хто вона і що вона тут робить». Всю цю строкату картину намагається зафіксувати для майбутнього мистецтво, а головню література. Саме література дає людству найціннішу інформацію про те, що було колись, починаючи з Біблії і до лауреата Нобелівської Премії за 2023 р., норвезького письменника Юна Фоссе (н. 1959 р.). У цьому широкому літературному «царстві» важливе місце вповні легітимно займає усна народна творчість, тому що вона існувала на всіх етапах розвитку суспільства в різних формах: плач, голосіння, радість, смуток – сказані народною казкою, чи переспівані в тихій інтимній обстановці. Сучасні читачі, особливо ті, хто належить до покоління Z*, які виростили з цими високими технологіями і звикли до перехресного вивчення шкільних предметів за зразками Вікіпедії, можуть поставити цілком логічне запитання: а чи варто говорити про «казки і народні співанки» в епоху високої технологізації, коли все, що нас оточує, змінюється із шаленою швидкістю? Так, про це треба говорити саме тому, що все, що нас оточує, змінюється, і лише усна народна творчість залишається живим явищем при будь-якому суспільному ладі, будучи дзеркалом епохи, в якій людина проживає. Вона появляється з життєвого досвіду поколінь, з радості й горя, з мрій і бажань народу, який старається передати всі свої духовні

цінності з покоління в покоління, будуючи безсмертні мости між цими поколіннями. Так, все що нас оточує змінюється – це вічна істинна, але є дещо в цьому світі, що не піддається цим «повним» змінам, – це душа людини. Завжди буде радість, завжди буде горе, будуть успіхи, буде і розчарування, і все це людина виляє щиро і кришталево-чисто коротенькою піснею... Тексти в деякій мірі змінюються, але зв'язок з фольклорним середовищем залишається, тому що «Українська пісня – бездонна душа українського народу, це його слава», як колись сказав Олександр Довженко, якого слова ідеально характеризують і народні пісні гуцулів зі села Бистрий Марамороського повіту. Але перед тим, як розпочати розмову про фольклор цієї цікавої зі всіх точок зору місцевості, треба сказати кілька слів про цих чудових мешканців Карпат – гуцулів, – хто вони, і яке їхнє походження. Про них пишуть багато, але остаточного висновку ще не досягнуто. Перші писемні згадки про цей етнос появились в другій половині XIV століття. У 1376 році появились перші писемні згадки про поселення Уторопи (до середини XIX століття називавлось «Утроп»). Жителі цього села виварювали сіль з джерельної соленої води (з ропи). Крім цього вони ще займались скотарством та сільським господарством. Село було багатим. Але історія цього села досить не проста. Двічі було спалене татарами. З цієї причини в середині XVI століття тут були споруджені оборонні вали.

Інший цікавий документ про існування гуцулів – це грамота молдавського воєводи Штефана Великого і Святого (1457-1504 рр.), в якій серед свідків є «Huțul vatan de Iscenî». Дослідникам не вдалося в'яснити чи „Huțul” є представник народу «гуцулів», чи, можливо, це особова назва, утворена від імені «Гуць».

Наступна писемна згадка – це Язловецький акт 1754 р., в якому згадується жінка «гуцулка Ганна», засуджена до привселюдної страти за непокору (підпалювала панські маєтки). Цей документ в рукописній формі знаходиться в бібліотеці імені В. Стефаника АН України. Подібний документ був опублікований у першому томі, в п'ятій частині «Архива Юго-Западной России», що була надрукована в Києві 1869 року. Там записано що 27 серпня 1727 року, кам'янецький старостний суд засудив до страти Василя Гуцула за чародійство.

Софрон Витвицький (1819-1879), український письменник, драматург і політичний діяч присвятив цій справі свою роботу «Про гуцулів», яка була надруко-

* Покоління Z (англ. Generation Z; в розмовній мові – «зумери») – термін, що застосовується для людей, народжених у двохтисячних (2000-2012). Те, що минулі покоління називали «технологіями майбутнього», покоління Z вважає невіддільною частиною повсякденного життя. (uk.wikipedia.org)

вана у 1863 році, і яка фактично вважається першою книгою про цей цікавий етнос. Оригінальна назва цієї роботи: *Rys historyczny o Huculach, Lwow, 1863 р.*¹ У своїй роботі він зазначив, що гуцули «розповсюджені на схід і захід від Чорногори, не віддаляються від гір і скель, бо люблять краєвиди, просторі околиці, смереки й клекіт води (...) Здебільшого гуцули мешкають в австрійському цесарстві, власне, королівстві, званому Галицією і Людомерією, себто на Червоній Русі. (...) Отож, сіл замешканих гуцулами, маємо 114, а також 4 присілки і 6 містечок».

Гуцули з Коломиї. Світлина 1930-х років із колекції швейцарського вченого-історика й дипломата Карла Якоба Буркхардта.

У зв'язку з назвою цього народу – гуцули – протягом історії було висунуто багато цікавих гіпотез, але жодна з них остаточно не вияснила походження цієї назви. Софрон Витвицький вважає, що «найправдоподібніше назву «гуцул» слід виводити з імені Гецило. Князь Гецило був сином Провини, братом князя удільного Ростислава, володаря Моравії, держава якого 864 року розширилась як у Північній, так і в Південній Моравії, зайнявши сучасну Чехію, Моравію, Сілезію, Словенію на Уграх, Коринф або Іллірію, Боснію, а також Сербію над Дунаєм»².

Польська етнографічна література XIX–XX століть вважає, що слово «гуцул» походить від слова «кочувати». Воно утворилось шляхом «штучного вигаданого» перетворення: кочувати – кочули – гочули – гуцули (К. Мілевський), або кочувати – коксули – коцули – гоцули – гуцули (Л. Бодембейовський). Іван Вагилевич, а вслід за ним Ф. Фельвальд, Юрій Федькович та О. Морген-Бессер пов'язували походження гуцулів з тюркським племенем «узів», і схилились до думки, що назва виникла шляхом штучного перетворення від слова «узи» – узи – уцули – гуцули. Макс Фаснер вповні згоден з міркуваннями Яна Розвадовського, який вважає, що слово «гуцул» потрапило в українську мову через румунську мову і походить від готського: guta – гот.

Не має жодної наукової основи гіпотеза згідно з якою походження назви «гуцул» пов'язують прямо з волосько-румунським словом «hoț» у значенні «злодій», «розбійник», що виникло нібито внаслідок поширеного у свій час опришківського руху в горах Карпатах. Прихильники цієї теорії мали на увазі стародавню легенду, в якій говориться про те що в VII столітті нашої ери в горах Карпатах оселилась група втікачів східнослов'янського племені білих хорватів. На території де вони жили до VII століття нашої ери виникли непорозуміння з ватажками племені, що стало причиною їх втечі далеко в гори, де вони оселились на території сьогоdnішнього Рахівського району в Карпатах. З часом вони виявили, що через їхні території, через перевал, проходять обози, які везуть сіль зі солекопальні, який знаходиться в Солотвині. Деякий час вони не звертали на це уваги. Але після трьох століть добробуту і процвітання (XI–XIII ст.) Європу спіткало страшне лихо – Великий Голод, який забрав життя майже 25% мешканців Європи. Як це сталося? Історичні документи говорять, що навесні 1315 року на Європу, точніше на її центральну і північну частини, обрушилась страшна негода. Всю весну і літо лились надзвичайно сильні дощі, яких мешканці того часу порівнювали з біблійним потопом, а температура залишилась низькою. В таких умовах зернові посіви не доспіли і сіно для тварин не можна було заготовити. Весною і літом наступного 1316 року все повторилось. В Європі закінчились харчі й почався голод, який тривав аж до 1322 року. Ці голодні роки примусили гуцулів збирати данину з обозів і за отримані гроші купувати їжу. Якщо власники не хотіли платити, горяни нападали на них зі сокирами. Власники обозів, дивлячись, як несуться на них вершники зі сокирами, кричали «hoțulii», що переводиться з румунської як «розбійники». Зібравши данину, відправлялись в село Ділове. Там «ділили порівну» виручені гроші. Потім відправлялись в Рахів. Там кожний «рахував» скільки йому доведеться витратити з отриманої долі в місцевості Ясінях, тобто там «ясінили» свій здобуток. Доля правди може бути в цій легенді, але документи про це мовчать. Ще одна цікава річ пов'язана з назвою цих людей: в мові басків є слово «hucul», яке перекладається, як «людина, що живе в печері»!

Усі теорії цікаві, але як висновок, найпереконливішим є вислів, що належить Б. В. Кобилянському: «Наука ще не може доказати походження слова «гуцул», а походження від слова «hoțul» непереконлива ні з історичного боку, ні з мовознавчого погляду»³.

(Продовження на 17 с.)

¹ Witwicki Sofron, *Rys historyczny o Huculach*, Lwow, 1863 р., С. 18–20.

² Там само, С. 11.

³ Б.В. Кобилянський, *Діалекти і літературна мова*, Київ, 1960 р., С. 143–151.

Микола ВЕГЕШ, Ірина Люба ГОРВАТ

ПРОМЕТЕЙ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

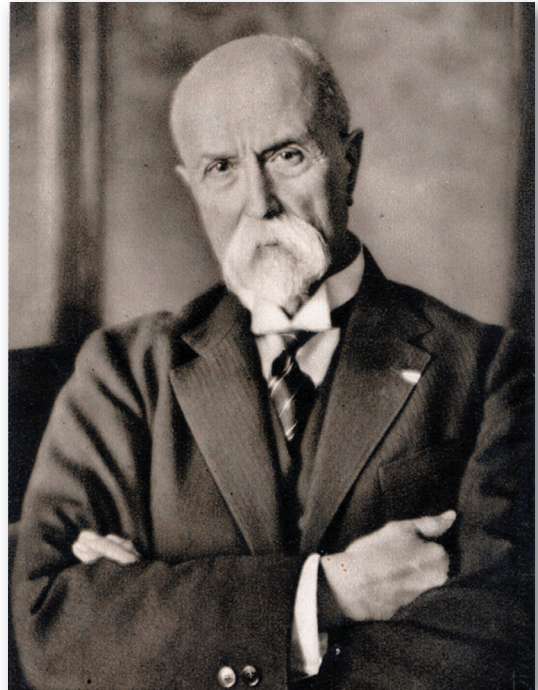
До 150-річчя від дня народження Августина Волошина

(Продовження з № 359)

АВГУСТИН ВОЛОШИН І ТОМАШ МАСАРИК

Попередньо ми згадали про співчуття, висловлене президентом Чехословацької республіки Т. Масариком А. Волошину у зв'язку зі смертю його дружини. І це було не випадковим, і далеко не символічним жестом глави держави до звичайного директора Ужгородської вчительської семінарії. Річ у тім, що президент ЧСР був добре обізнаний зі справами й складною культурною ситуацією в Закарпатті після його приєднання до республіки і не міг не знати про довголітню педагогічну і культурно-освітню працю Волошина на благо рідного народу. З іншого боку, життя, погляди та діяльність визначного громадського і державного діяча, політика і публіциста, вченого-філософа, гуманіста й демократа Томаша-Гаррига Масарика (1850-1937), який по праву вважається батьком-засновником Чехословацької республіки, її «президентом-Визволителем» і який ще за життя здобув широке міжнародне визнання, а також його визначна роль у процесі приєднання Закарпаття до ЧСР були добре відомі Августину Волошину, який з великою повагою ставився до Масарика і, отже, не могли не справити вплив на формування його гуманістичних і національно-патріотичних поглядів та подальшу культурно-освітню й громадсько-політичну діяльність.

Протягом своєї багаторічної наукової, громадської й політичної діяльності Т. Масарик мав нагоду досить ґрунтовно ознайомитися з українським питанням, причому цьому сприяли як його наукові інтереси і пошуки, так і практична діяльність, в ході якої доля неодноразово зводила його з українцями й Україною. Зокрема, він визнавав суттєві відмінності між «малорусами» і «великорусами» та національну й етнографічну єдність «малорусів» і «русинів», розділених політичними кордонами, відносив українців до найбільших з числа поневолених народів, симпатизував їх національно-визвольним змаганням і з розумінням ставився до національно-культурних й політичних, самостійницьких вимог українського

народу. Масарик у своїх численних працях і промовах завжди підкреслював, що українське питання – не тільки мовне, але також політичне і культурне¹. Е. Бенеш звернув увагу на глибоке розуміння Т. Масариком геополітичної й стратегічної ролі Закарпаття: «Без Рутенії Мала Антанта була б неможливою, а організування Центральної Європи на основі мирних договорів правдоподібно, раніше чи пізніше закінчилось би крахом. І з цих причин Чехословаччина ніколи, за жадних умов не відмовиться від Рутенії і буде боронити її до останньої краплі крові, бо через Чехословацьку розв'язку її доля зв'язана остаточно»². На думку сучасних дослідників, Т. Масарик «усе, що він робив для Закарпаття, було спрямоване на реалізацію його проекту щодо створення цивілізованої держави»³. А зробив він для наших країн чимало. Все це не могло не викликати симпатій до нього з боку українців, у тому числі й Августина Волошина.

Уперше А. Волошин мав нагоду безпосередньо зустрітися з Т. Масариком 20 травня 1919 р. в Празі, коли в числі керівників чисельної делегації закарпатців був присутнім і виголосив промову при поданні президенту Чехословаччини рішення Цен-

¹ Див.: Віднянський С. В. Т. Масарик про Україну і українців. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. Вип. 4. К., 1993. С. 132-147.

² Панов А. Масарик і Закарпаття. Ужгород: Ліра, 2010. С. 140.

³ Там само. С. 151.

тральної Руської Народної Ради про входження Закарпаття до складу ЧСР. Тоді Волошина, як він згадує у своїх споминах, особливо надихнули слова Масарика про те, що «Ви, русини, стільки прав будете мати, скільки виборете для себе». Був присутнім А. Волошин і серед слухачів промови президента ЧСР Т. Масарика в Ужгородському жупанаті під час його відвідин Закарпаття 23 вересня 1921 р. Зокрема, не міг не вразити і спонукати до подальшої активної педагогічної, культурно-освітньої й громадсько-політичної праці Волошина заклик Масарика до закарпатської інтелігенції: «Культурне і господарське піднесення руського люду є... нагальним завданням. Відчувається потреба інтенсивної праці шкільної, виховної, гігієнічної і народногосподарської... Я апелюю до руської інтелігенції, щоб вона енергійно взялася за своє тяжке і почесне завдання для добра люду»⁴.

Згадував Августин Волошин Т. Масарика і в інших своїх виступах. Так, у виголошеній промові 8 травня 1929 р. з нагоди 10-літнього ювілею приєднання Підкарпатської Русі до Чехословаччини А. Волошин сказав: «Пан президент, перебравши протокол зборів наших народних рад і меморандум наш, заявив свою радість, що наш народ з таким довірям відноситься до республіки, говорив о кроках, які він робив для освободження Підкарпатської Русі за границею вже в первих роках війни, о ситуації на мировій конференції і бажав нам всего найкрасшого. Разом і напоминав нас, що чекає нас много праці, яка потребує много любові до народу і лиш взаїмним довірям к другим чинникам державного життя можемо досягнути повних успіхів»⁵. Високу оцінку діяльності Т. Масарика дав А. Волошин у промові 7 липня 1929 р. на з'їзді руської молоді: «Ся радісна обставина (входження Закарпаття до складу Чехословаччини – *Авт.*) викликає в нас обов'язок щирої і синовної вдячності к нашій отчизні, к нашій милій республіці, а особливо к тому славному мужові, котрий ще в первих роках світової війни думав про нас і трудився для нас, поки не забезпечив нашу свободу, і котрий своєю мудрістю і ідейністю є певним репрезентантом демократичного устрою нашої республіки, то є: славному президенту нашому, Т. Г. Масарику»⁶. На глибоке переконання А. Волошина Т. Масарик «в своїй великій мандрівці скорше і краще подбав про нас, як ми самі»⁷.

Закарпатці й Августин Волошин завжди з повагою ставилися до першого президента Чехословацької республіки. Ще при житті Масарика йому був зведений пам'ятник в Ужгороді – 28 жовтня 1928 р., коли в Чехословаччині широко відзначали десятирічний ювілей республіки. Постав він у центрі колишньої Орлиної площі, на тому місці, де нині пам'ятник Ш. Петефі. На жаль, той монумент не зберігся, адже на початку 70-х років за вказівкою комуністичної влади його переплавили. 26 березня 2002 р. у сквері на набережній Незалежності відкрили новий пам'ятник Томашу Масарику, а в 2013 р. сквер відреставрували й назвали його іменем. Президент-визволитель поступово повертається до Закарпаття. У 2010 р. на фасаді Мукачівського аграрного коледжу, який знаходиться на вулиці Т. Масарика, відкрили на його честь дошку-барельєф. Символічно, що міні-скульптура Т. Масарику розташована поблизу третьої ужгородської школи, яка була збудована саме за його сприяння. Нещодавно меморіальну дошку Масарику відкрили в Хусті, а пам'ятний камінь біля Буштинської гімназії-інтернату.

Томаш Масарик – один з небагатьох політиків найвищого рангу після Великої війни, якому вдалося втілити власні нові соціологічні ідеї в практику державотворення і в непростих умовах наростання тоталітарних тенденцій у міжвоєнній Європі утвердити парламентську демократію в молодій республіці та спрямувати її курсом внутрішньої стабільності та соціально-економічних реформ, які вивели цю відносно невелику країну до десятки передових держав світу⁸. Ця демократичність Масарика приваблювала до нього Августина Волошина та найкращих представників тогочасної закарпатської еліти. Під впливом ідей Томаша Масарика формувався світогляд майбутнього батька української державності на Закарпатті. До речі, у своїй багатогранній діяльності Т. Масарик ніколи не виступав проти української ідеї, української державності. Він прагнув бачити Українську державу вільною, незалежною, усіляко підтримував «усе вільне українське» та людей, які боролися за це. Мало хто знає, що домовленість Т. Масарика з українськими лідерами полягала в тому, що Закарпаття перебуватиме в складі новоутвореної Чехословаччини тимчасово, до встановлення нормальних порядків в Україні⁹.

(Далі буде)

⁴ Цит за: Бочковський О. І. Т. Г. Масарик: національна проблема та українське питання (Спрба характеристики та інтерпретації). Подєбради, 1932. – С. 194-195.

⁵ Августин Волошин. Вибрані твори / Редактор Д. М. Федака. Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2002. С. 109.

⁶ Там само. С. 117.

⁷ Там само. С. 138.

⁸ Віднянський С. Томаш Гарріг Масарик – один з батьків-засновників єдиної демократичної Європи. *Історичний часопис з Богемістики і Словакістики*. Матеріали наукових читань «Томаш Масарик – видатний учений, політик та державний діяч» (Ужгород, 21 грудня 2010 р.). Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2011. С. 35.

⁹ Панов А. Названа праця. С. 157-158.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (С)

Літературознавство.

39. Дослідницькі напрямки.

19. Українсько-румунські зв'язки
періоду літературного бароко

(Продовження з № 359)

Александр Хаждеу був колегою по факультету Ізмаїла Срезневського і так само захоплювався філософією Джамбаттісти Віко, котрий послідовно виступав проти раціоналізму, дошукуючись джерел поезії в розвитку людської цивілізації. Належачи до гуртка Срезневського, Александр Хаждеу збирав для нього фольклор, зокрема румунські народні поезії. Захоплення Сковородою було загальним серед членів гуртка харківських романтиків, яких зачаровувала загадковість його життя, дивність вдачі Сковороди, яку люди, що його знали за життя, помилково розцінювали як блазенські витівки, але яку члени гуртка Срезневського зрозуміли правильніше – як ознаку яскравої особистості гамлетівського типу, що легко можна пояснити засобами соціоніки, тобто юнгівської типології особистості, як приналежності до етико-інтуїтивного екстравертного типу. Романтики у пошуках яскравих особистостей вибирали своїми кумирами саме письменників гамлетівського типу. На Заході ними стали Шекспір і Гете, для харківських романтиків ним став Сковорода.

Александр Хаждеу зіставляє Сковороду з Ломоносовим, які однаковою мірою зразкові та внаслідок цього у своєму змісті протилежні. Ломоносов водився у вищому, ззовні освіченому колі народу, де партикулярний розвиток народу непомітно губиться у загальному ідеалі людства, а Сковорода черпав і звертав своє знання до нижчої частини людства, яка просвічується зсередини, до тієї частини, в якій руське витісняє людину, або, інакше кажучи, де людина є руською. Звідти й різниця між ними в усьому: у стилі життя і в способі дій, й у величині їх устремлень. Як не дивно, аж до сьогодні у працях про Сковороду зустрічається згадка про те, що він себе порівнював із Ломоносовим. А. Хаждеу, всупереч правді, намагався «модернізувати» Сковороду, підігнавши його під офіційну ідеологію своєї доби – Миколаївські принципи «самодержавства, православ'я і народності». Сковорода же не був ні слов'янофілом, ні вузьким націоналістом, ніколи не писав про те, що царська Росія є втіленням до-

сконалості. «Небесный двор», «прекрасный град», «горная республика», «святой град», «новый свет», про які він так часто згадує у своїх творах, – чисто моральні категорії. Кожна людина може знайти їх у власній душі, звільненій від бруду життя. У байці «Щука і Рак» Сковорода писав: «Без Бога й за морем худо, а мудрому человеку весь мир есть отечеством, везде ему и всегда добро. Он добро не собирает по местам, но внутри себя носит оно. Оно ему солнце во всех временах и сокровище во всех сторонах». Так думав реальний Сковорода.

У статті про Сковороду, написаній 1835 року, А. Хаждеу твердить, що для цього мислителя «вселенной была Русь свята, людством – народ русский». Щоб довести, що Сковорода думав саме так, автор піддав тексти українського філософа певній обробці. А. Хаждеу для «Книжечки о чтении священного писания, нареченна Жена Лотова» викроїв заголовок «Книжечка о любви до своих, нареченная Ольга Православная». Він узяв уривок із праці Сковороди, який починається словами: «В горной республике все новое: новые люди, новая тварь, новое творение», і змінив його початок так: «Когда ум мой и сердце мое водворится в доме, который премудрость создала на святой Руси, я упиваюсь от тука дому сего и блажен, как тот, который имеет племя в Сионе, ибо в горной Руси вижу все новое: новых людей, новую тварь, новое творение и новую славу». Далі, змінивши певною мірою порядок речень, він наводить текст Сковороди, зберігаючи каскади його метафор і порівнянь і додаючи від себе у стилі оригіналу деякі звороти. Прочитавши такий текст, приписаний Александром Хаждеу Сковороді, нездогадливий читач справді може подумати, що Божа премудрість створила собі дім на святій Русі, що існує якась «горна Русь», де все переживає оновлення. Насправді цей текст виражає погляди самого Хаждеу, шанувальника царя Миколи I, який дотримувався принципу: «самодержавство, православ'я і народність». Про святу або «горну Русь» Сковорода ніде не писав, тим більше у творі «Жена Лотова», звідки взята частина цитати. Там сказано лише про «горну республіку», омріяний ним край,

де відбувається друге народження людини, яка встигла викинути зі себе все брудне, тілесне і заново народжується, як із костей мертвих заново постає народ Ізраїлю у 36-37-й главах книги Єзекиїля, бо ж Бог обіцяє оживити його і влити в нього свій власний дух. Сковорода пише про друге народження людини взагалі, коли вона стає богоподібною. Він вживає термін «горна республіка» на зразок часто вживаного в Біблії «горного Єрусалима», але ця «горна республіка» в нього не має географічної конкретності, це чиста утопія. А. Хаждеу, відзначає Магдалина Кущук, не задовольняється тим, що перекидає слова Сковороди. Щоб довести, що Сковорода становить собою «тип ідеального російського філософа», він протиставляє його Ломоносову, навіть вигадує якийсь вислів Сковороди щодо Ломоносова. На його думку, Ломоносов уособлює неприйнятну для нього орієнтацію на Захід, що й пояснює його успіх у світі можновладців, тоді як Сковорода є втіленням отого справді самотнього слов'янського, що виросло стихійно з гущі народу, з його власних прагнень. Він переконаний, що Сковорода – тип давнього, суворого, нехитрого слов'янина. Зостається пояснити, чому пам'ять про цю людину зберіг не російський, а український народ – це факт, якого Хаждеу аж ніяк не заперечує. В інших випадках Хаждеу бере у свідки Сковороду для своїх власних міркувань у формі більш наївній і прямій. Ось, наприклад, він хоче довести, що Сковорода і Ломоносов – люди відмінні. Гадаючи, що йому самому не повірять, коли він це скаже, Хаждеу вважав за потрібне вкласти таку заяву в уста самого Сковороди. У нікому не відомому листі до архієпископа Г. Кониського він нібито писав: «Меня хотят мерить Ломоносовым, говорят обо мне: какая он малость, какая он низость. Будто бы Ломоносов есть казенная сажень, которою должно всякого мерить...». Так само чинив А. Хаждеу, коли хотів довести цілком слушну думку, що краще порівнювати Сковороду зі Сократом, аніж з Діогеном. Не обмежився, однак, реальними рисами подібності, які розкрив у поведінці й поглядах обох мислителів, а задумав вирвати таке визнання від самого Сковороди. Отож, приписав йому твір «Софрониса, сиречь толкование на вопрос „что нам нужно есть“ и на ответ Сократа» і склав для нього передмову, в якій сам Сковорода ніби просить Бога, щоб послав на Русь Сократа, а якщо Бог того захоче, він сам прийме на себе цю роль, і тоді, як слово його пройде по землі, він радо прийме отруту, як Сократ. На перший погляд, стаття Хаждеу ґрунтовно документована, в ній багато прямих цитат. Але при детальнішому розгляді ці уривки виявляються або переробленими сковородинськими текстами, або «умілими стилізаціями під Сковороду». Спочатку

це спричинило успіх статті. Окрім різких критичних випадів Срезневського, який заявляв, що Хаждеу «без совісті видавав за твори Сковороди власні небилиці» з метою його прославлення, ніхто не ставив під сумнів автентичність цитат. До речі, у повісті «Майоре, майоре», звідки взята ця характеристика, містяться цитати із псевдосковородинських творів, наведених із повним довір'ям самим Срезневським. Стаття Хаждеу, незважаючи на цю критику (до речі, непряму, без називання імен), і на випадок О. Євечького, який оперував аргументом «юрідства» Сковороди і ставив під сумнів характеристику філософа у даній праці, користувалася великим авторитетом. Цілі сторінки з неї перекочували до такої авторитетної праці, як «История философии в России» архімандрита Гавриїла й були некритично сприйняті й у пізніших працях, аж до кінця XIX ст., подібно до того, як Ізмаїл Срезневський дозволив собі видати власні стилізації за автентичні пам'ятки українського фольклору, так і Хаждеу видав власні стилізації «під Сковороду» за автентичні тексти цього мислителя. Так робилося скрізь по Європі, зразками таких обробок були і Краледворський, і Зеленогорський рукописи, і Любушин суд у Чехії, і Оспівування Румунії – твір, виданий як автентична пам'ятка старовини, хоч, як сьогодні вважають, його написав або Алеку Руссо, або Ніколає Балческу і переклав із французької Алеку Руссо. Так само не ясно, хто написав типово романтичний історичний памфлет «Історія Русів» – настільки вміло замасковано авторство. Майстерна містифікація була характерною рисою романтиків, вони любили оточувати себе таємницею.

Александр Хаждеу також надовго «заплутав» сковородознавців. Сковорода аж ніяк не був мислителем у дусі традиційного православ'я. Від нього він поступово віддалявся. На жаль, саме цей процес віддалення і вираження власних богословських ідей досі не розглядався. Кульмінаційної точки досягнуто в його творі «Книжечка о чтении священнаго писания, нареченна Жена Лотова», який був завершений 1788 р., тобто через 22 роки після праці «Начальная дверь ко християнскому добронравію», через яку він утратив посаду в Харкові, за 6 років до його смерті. Сковорода сам визнає у своєму листуванні, що його обвинувачували в маніхейзмі. Хоч він це заперечує, бо звинувачення було страшним, але його противники мали рацію. У згаданій праці він проповідує ідеї, які сильно нагадують богомільство і позиції катарів, тих лонгобардських і французьких послідовників богомільства, проти яких папа Іннокентій III оголосив 1209 р. спеціальний хрестовий похід, і тільки за двадцять років цю руйнівну війну вдалося завершити цілковитим знищенням катарів.

(Продовження на 14 с.)

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (С)

(Продовження з 13 с.)

А ці секти були маніхейськими. Досить зацитувати кілька місць із праці «Жена Лотова», щоби продемонструвати маніхейські погляди Сковороди. Ось одне з них (Г. Сковорода. Твори. – 1961. – Т. I. – С. 406): «Итак богословие есть не иное что как искоренение злых мыслей или, как Павел говорит, началов и властей. Ведь если два суть человека, перстный и небесный в том же человеке, то и два начала: одно змиино или плотское, другое божіе». Це явний теологічний дуалізм, різке протиставлення в людині тілесного начала, яке іде від Сатани, і духовного, яке іде від Бога. Друга цитата зі с. 408: «Самое сіе зерно божіе, сиречь слово сіе (вера) соблазняет нас, повергая на стіхи внешнего міра. Отсюда то уповаем на плоть и кровь святых, надеемся на тлень и клятву, обожаем вещество в ладане, в свечах, в живописи, в образах и церемоніях, забыв, что кроме Бога ничто же благо и что всякая внешность есть тлень и клятва (прокляття). Кратко сказать вся библия преисполнена пропастей и соблазнов». Це позиція людини, яка вважає весь християнський ритуал (віра у святих, в ікони, моці, у свічі й ладан) спокусою диявола. Це повне заперечення літургії. Воно йде набагато далі, ніж усі видиреформаторства й навіть найрадикальніші секти новореформаторства. У XVIII ст. таких поглядів дотримувався Руссо і, можливо, саме цю рису його особистості мав на увазі Сковорода, коли в листі до Ковалинського схвально про нього відгукнувся. На с. 412 I-го тому читаємо: «Вся тварь есть сень, привиденье, а Бог есть дух видения». Це вже вплив платонізму. Все земне, матеріальне – це не тільки бруд, але й ілюзорне, «мая», як сказали б прибічники індійської філософії, єдина реальність – це дух. У цьому місці Сковорода переступає через кордони богослов'я, наближаючись до ідеалізму.

Завдяки їх виявленню то в одному джерелі, відомому лише одним читачам, то в іншому джерелі, відомому іншим читачам, історія румунсько-українських барокових відносин, так би мовити, оприлюднена «однобоко». Змістовна, з новими, може, й дискусійними акцентами, як здається мені, студія Магдалини Куцюк на тему «Александру Хаждеу і Григорій Сковорода», надрукована 2002 року в «Магістеріум. Випуск 8. Літературознавчі студії» (Київ, «Стилос». – С. 55-62), була відома тільки материковим науковцям, і зовсім невідома румунським.

Через 10 років, тобто у 2012-му, теж в Україні, точніше, у Чернівцях, у «ТОВ. Видавництво «Наші книги», фінансоване Національним університетом імені Ю. Федьковича та генеральним директором сучасного SRL «LEX Grup» паном Марінею Серденчуком, появилось в упорядкуванні, координації та з передмовою професора д-ра Чернівецького національного університету Володимира Антофійчука румунське видання добірки творів Григорія Сковороди *Livada cânturilor Divine, care a crescut din semințele Sfintei Scripturi (Сад божественных песней, прозябший из зерен Священного Писания)* в перекладі негостинського професора, літературознавця, журналіста Євсебія Фрасинюка. «Це видання, відзначає Володимир Антофійчук у своїй передмові до монографії Є. Фрасинюка *Ключ до «Саду божественных песней» Григорія Сковороды* (Видавництво RCR Editorial. – Бухарест, 2017) воістину стало подією в культурному житті Румунії, завдяки якому широке коло літературознавців, філософів, богословів, студентів, школярів і рядових читачів дістало змогу глибше пізнати унікальний духовний світ великого українця як крізь призму його художньої творчості, так і філософської системи». Подією в культурному житті Румунії це видання могло було б стати, бо воно вперше в румунському літературознавстві дало майже повну картину мистецької сутності Григорія Сковороди: повністю перекладеними Фрасинюком збірки *Сад божественных песней* та *Харківські байки* з цікавою передмовою-ключем Сковороди до їх зрозуміння, теж повністю подано надто цікаву біографію Сковороди, написану 1794 р. найулюбленішим його учнем Михайлом Ковалинським, ключем якої є епітаф про безсмертність, запозичений від Горація – «Non omnia moriras». Високу оцінку Володимира Антофійчука румунському чернівецькому виданню творів Сковороди безпомилково можна поширити на статті Євсебія Фрасинюка, почергово друковані у румунськомовному часописі СУР-у «Curierul ucrainean», що, дійсно, дало можливість румунським літературознавцям пізнати своєрідного барокового українського поета (в електронному архіві публікації «Curierul ucrainean» збереглася тільки одна стаття Євсебія Фрасинюка: «Hryhoriy Skovoroda – Livada cânturilor Divine» («Curierul ucrainean», nr. 137-138/februarie, 2009).

(Далі буде)

Алла АНТОФІЙЧУК

ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ ІМЕННИКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНЬОЇ МОВИ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА)

Вивчення іменника як частини мови тісно пов'язане зі збагаченням лексики мови учнів, з удосконаленням культури їхнього мовлення.

З попередніх уроків учні знають, що в основі поділу слів на частини мови лежать чотири критерії: лексичне значення, граматичне значення, особливості словотворення, синтаксична роль. Учителю повинен звернути увагу на те, що означає іменник (він означає предметність), на які питання він відповідає, які граматичні категорії має іменник, яку синтаксичну функцію він виконує, яким словом (головним чи залежним) виступає у словосполученні.

З огляду на вищезазначене учитель повинен акцентувати на таких особливостях іменника:

- лексичне значення іменника багатогранне, а саме це слова на позначення конкретних предметів, істот, явищ, абстрактних понять, об'єднані єдиним поняттям предметності;
- для іменника характерні морфологічний та всі неморфологічні способи словотвору;
- граматичними значеннями іменника є рід, число, відмінок, відміна, група;
- щодо синтаксичної ролі, то найчастіше іменник виступає підметом або додатком, проте може виконувати функцію частини іменного складеного присудка, означення, обставини, а у словосполученні іменник може бути і головним, і залежним словом.

Отже, на основі аналізу критеріїв виокремлення іменника як частини мови учні можуть повною мірою збагнути й запам'ятати визначення іменника: **іменник** – це самостійна частина мови, що має значення предметності, вираженої у формах роду, числа й відмінка; відповідає на запитання *що?* або *хто?*; у реченні зазвичай виступає підметом або додатком.

Під значенням предметності іменників розуміють різноманітні лексичні значення, які сприймаються як назви предметів. Учителю повинен пояснити учням, що з мовного погляду будь-який іменник на позначення ознаки, стану, кількості, властивості (*зелень, хоробрість, двійка, здоров'я, збудження* тощо) позначає предмет.

Пропонуємо для закріплення цих знань здійснити аналіз художніх фрагментів творів Юрія Федьковича. До прикладу, у повісті «Люба-згуба» можна виокремити кілька семантичних груп іменників:

1. Іменники, що виражають опредмечені ознаки: *Церква в нас красна дуже та убрана; образи всі під золотом та під сріблом, лиш затілько хіба, що тісно, – таки тісно, що в храму лиш стариня та дівчата входяться всередину...; Адить, – кажу, – що за мудрота!*

2. Іменники, що виражають опредмечену дію: *Парубки вже знають свою службу: ще до опівночі повстають, повибринчуються, як лицарі...; А ще вам скажу, що тоті чотири післанці, що стоять з братом, називаються стрільці; бо вони мають таку службу...; Але лишень що я на поріг, а молодша сестра з криком встріть мене: – Ілаш з Василем, бадічко!*

3. Іменники, що виражають абстрактні поняття: *Тото лиш тепер перейшли гуцули на бідю, але з мого верем'я ще інак було.* Такі іменники часто є компонентами сталих виразів, як-от: *– Адить, – кажу, – що за мудрота!; А чого б мені лихо, – мені добре, дуже добре.*

Учні можуть помітити, що характерною особливістю мови творів Юрія Федьковича є широке використання зменшених форм іменників, що надає художньому твору відтінку пестливості при потребі надати зображуваному довірливого й голубливого характеру. Подеколи такі утворення сприяють зображенню переживань і почуттів героїв твору: *...А музику заповість вам місяцем наперед, аж до самої Глиниці або тяр аж із Сочави, що як вам потягнуть смиками, то серденько лиш як на ниточці дригає; ...А рученька в її, мов лелієнька; Як квіточка без сонечка, в'яла любка моя, душечка моя, аж доки не зов'яла.*

Експресивним засобом мовистилу письменника є вживання пошанної форми іменників, яка характерна для Буковини при зверненні до старших членів родини, а також до людей старшого віку та до поважних, шанованих людей.

(Продовження на 16 с.)

ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ ІМЕННИКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

(Продовження з 15 с.)

Така пошана виражена у реченні множинною формою другої особи займенників та дієслів: – **Бадіко**, – кажу я та й справляю на гостинець, – **адіть!**; – **Іди**, – шепнув мені брат в ухо, – та проси **неню**, аби борше стіл **лагодили**, бо вже далі пора; – **Сестро**, а вам що?.. Прибігли і **неня**. Автор навіть пояснює вживання множинної форми дієслова при деяких іменниках: – *Що вам, сестричко? – питаюся її, увійшовши до пасіки (бо в нас, знаєте, кажеться старшим братам та сестрам на «ви»).*

Ефективною формою навчальної роботи вважаємо аналіз афористичних виразів з байок Юрія Федьковича. Можна запропонувати учням виписати з афоризмів іменники, погруповавши їх на конкретні й загальні назви:

Свиня не до коня, бо шерсть не одна.

Хто сам на себе уповає, у того лан не перестигає.

Гордість не одному вже шию скрутила.

Не берися до того, що не твоє діло.

У початкових класах школярі навчилися розрізняти іменники, які відповідають на запитання *хто?* та *ті*, які відповідають на запитання *що?* Отже, необхідно поновити в пам'яті учнів поняття назв **істот** та **неістот**. Доцільною буде вправа на читання тексту, в якому учні розпізнають іменники, ставлять до них запитання і визначають, якою назвою є кожне конкретне слово.

Пропонуємо для аналізу одну з придабашок Юрія Федьковича. Школярам потрібно пояснити, що придабашки – це назва, яку письменник використав для називання коротких прозових оповідань гумористичного змісту із дотепним фіналом. Твори з такими жанровими ознаками відомі у літературознавстві як анекдоти. Отже, Юрій Федькович увів свою назву, котра, однак, не набула поширення і використання як літературознавчий термін.

По щирості

Один господар прийшов з міста, дає своєму синкові медівник, та й каже:

– На Васильку! Та поділися з Петриком по щирості!

– А то як діляться по щирості? – питає Василько.

– Отак, синку, – каже отець. – Як переломиш медівник, то даш більшу половину Петрикові, а собі лишиш меншу. Се називається по щирості.

– То дайте Петрикові медівник, най він ділить по щирості! – каже хитрий Василько.

Учні виписують з тексту іменники у дві колонки – назви істот та неістот. Усно визначають серед назв неістот, до якої групи належать іменники – до конкретних чи абстрактних.

Учні повинні знати, що за значенням іменники поділяють на **власні** та **загальні** назви: *Карпати, Шевченко, Марічка; сніг, дерево, зошит.*

На початку вивчення теми учитель розповідає, що за своїм обсягом групи іменників – власні й загальні назви неоднакові. Більшу групу становлять загальні назви, це назви людей, тварин, установ, підприємств, речей, явищ, подій. Власні іменники – це індивідуальні назви окремих осіб чи одиничних предметів. Ця група менша за обсягом. Сюди належать прізвища, імена, по батькові людей, клички тварин, астрономічні й географічні назви, назви державних посад, установ, свят, книг, журналів тощо.

Аналізуючи твори Юрія Федьковича для дітей, учні можуть виписати власні назви, розподіливши їх на такі групи:

- чоловічі імена: *Марко, Семен, Іван, Юрій, Лесь, Северин, Максим, Петро, Олекса, Василь, Павло, Клим, Дмитро, Гриць, Тимофій, Штефан, Федор, Андрій, Стефан, Сафат, Іцько, Артем, Лук'ян, Тодір, Герасим;*
- жіночі імена: *Марта, Катерина, Солоха, Настасія, Дзвінка, Сура, Хима, Малана;*
- зменшувально-пестливі форми імен: *Марися, Настя, Штефанко, Андрійко, Василько, Семенко, Петрик, Олексик, Юрійко, Павлик, Дмитрик, Андрусь, Лукась, Міхась, Пантілка, Прокіпко;*
- прізвища: *Гінда, Поколія, Копитюк, Конарюк, Чернявський, Трач, Зінич, Зарічук, Карадіч, Сомик, Городенчук, Марчишин, Млака, Білоус, Притуляк, Джімер, Хляпницький, Постоляк, Гарбуз, Марусяк, Моргало, Онуфрешко, Пакайло, Чіхман;*
- прізвиська: *Чудатий, Фріш, Кремінь;*
- географічні назви: *Русь-Україна, Русь, Галич, Україна, Запоріжжя, Червона Русь, Січ, Поділ, Підгір'я, Львів, Коломия, Дунай, Буковина, Дністер, Черемош, Сучава, Краків, Єрусалим, Рим, Відень, Буда, Пешт, Угорщина, Чорногора.*

Можна запропонувати учням додаткові види роботи з виписаними іменниками, наприклад, пригадати, чи є серед їхніх знайомих носії цих імен (а можливо, прізвищ); чи відомі їм географічні назви, що їх вживає Юрій Федькович у своїх творах; розподілити географічні назви на назви країн,

територій, населених пунктів, водойм; поміркувати над походженням прізвищ і прізвиськ, які вжито у творах письменника.

Здійснюючи аналіз іменників – власних назв, учні дізнаються, що власні назви можуть складатися з одного чи кількох слів, повторюють і поглиблюють знання про написання великої літери, усвідомлюють і вивчають правила, за якими певні власні назви потрібно брати в лапки. Саме тому варто поновити в пам'яті учнів ті правила вживання великої літери, що їх вони вивчили в попередніх класах. Після того, як учні пригадають, що з великої букви пишемо прізвища, імена, по батькові людей, клички тварин, географічні назви тощо, учитель ще раз зупиняється на понятті «власні та загальні назви». Саме це й ляже в основу розуміння орфографічних правил написання великої букви в іменниках, що є назвами книжок, журналів, художніх і музичних творів, кінострічок тощо, тобто власних назв, які на письмі беруться в лапки.

Під час вивчення лексичного значення іменника варто використовувати різні види робіт. Насамперед це робота з текстами, це може бути усний та пись-

мовий аналізи. Доволі ефективною буде робота з тлумачним словником та зі Словником буковинських говірок (за ред. Н. Гуйванюк, Чернівці, 2005) для з'ясування значень невідомих слів та діалектизмів, що трапляються у художній текстовій канві Юрія Федьковича. Для учнів старших класів можна запропонувати пошуково-аналітичну проєктну роботу на тему «Семантичні групи іменників у мовистилі Юрія Федьковича (на матеріалі обраного твору)». Цікавою й пізнавальною буде робота зі встановлення етимології певних груп слів, скажімо, прізвищ чи прізвиськ, назв географічних об'єктів чи, до прикладу, народних назв місяців, що їх вживає письменник у творах для дітей: *марот* (березень), *березень* (квітень), *пчолень* (червень), *косень* (липень), *копень* (вересень), *падолист* (листопад); або народних назв пальців: великий – *Палько*, вказівний – *Лизун*, середній – *Григір*, безіменний – *Смик*.

Глибоке усвідомлення іменника як частини мови стане надійною основою для сприймання інших частин мови, що їх у подальшому вивчатимуть учні.

СПОЧАТКУ БУЛА ПІСНЯ...

(Продовження з 9 с.)

На Мараморощині гуцули поселилися в гарних селах: Поляни, Кривий, Рускова, Бистрий, Вишавська Долина (в останніх трьох гуцульська говірка зберігається донині). Тут вони проживають і творять свою культуру. У них добре організовані господарства, займаються скотарством і хліборобством та живуть досить добре. Про всі вищезгадані села, крім Бистрого, є документи про їх заснування та про перших мешканців, які прибули в ці місця, про їх звичаї та віросповідання. Про село Бистрий до 1913 року історичні документи мовчать. Назва цього села, Бістра (Бистрий, як говорять жителі цього села) є слов'янським топонімом «бистро», тобто «скоро», «швидко», а назвали його так, тому що воно появилось біля «бистрої річки», яка бере свій початок з верха гори Говдя. Усні перекази говорять про те, що перші мешканці появились тут в першій половині XV століття, точніше у 1411 році, та заснували невеликий присілок, що належав до багатого села Петрова. Вони працювали на панських маєтках петрівських немешів (*nemeši*), і можливо, це і є причиною того, що про це село до 1913 року історичних документів не існує. У ті часи це село називалось Петровабістра. Ось що пише у своїй роботі «Українські поселення в комітаті Марамуреш» Йон Петровай: Третя, остання і найважливіша хвиля поселення українців у Мараморощині, є насамперед результатом приєднання Галичини до Габсбурзької імперії, акт, яким фактично скасовуються кордони

між Галичиною і Трансільванією і який дозволив жителям цих місць вільно пересуватися по всій території імперії. Таким чином, XVII столітті, почався складний феномен міграції, коли українці заселяють нижню частину Вишавської Долини, засновуючи села Красна, Бістра і Вишавська Долина, які сьогодні входять до адміністративного складу комуни Бістра. На сучасному гербі цієї комуни є одна цікава деталь: два схрещені «балтажики» (топірці), яка вказує на те, що тут живуть гуцули, а ці два топірці є не лише інструментом для рубання лісу, а й зброєю для боротьби з можливими ворогами і захисту. І ще один цікавий історичний документ: у 1643 р. багата сім'я «де Петрова» (*nemeši*) подарувала досить велику ділянку землі біля річки Бістра під побудову монастиря. Після смерті єпископа Серафима ченці покинули цей монастир, а на місці старого монастиря українці збудували свою церкву і прекрасно її обладнали. Це свідчить про те, що ці люди мали необхідні для цього матеріальні ресурси, і це ще один доказ того, що вони не були кріпаками. З матеріальної точки зору гуцули не є великими багатіями, але злиднів серед них немає. Вирощують худобу, а головне вівці. У селі Бистрий існує навіть спеціальне свято – Гуцульська міра – день, коли відправляють овець на гірське літування. Тоді на Гуцульщині велика радість. Зранку і до пізньої ночі над горами лунає звук трембіти...

(Далі буде)

Микола КОРНИЩАН

ШЛЯХИ

З ЧЕТВЕРТОГО ВИМІРУ

в ті зими наші миті
тривали довше ніж роки інших
були надмір інтенсивними бо майже всякчас
ми зустрічались тільки в чужих місцях
де все що бачили здавалось з іншого життя
не нагадувало аніщо
нікого з тих хто лишався в далях іншого часу
в прозорих порожняках з яких нам пощастило
втекти

уздівались аби могли вірити що були іншими
щоби відчуватись самотніми
чимдалі від просторів
де сяйво розливалось повсюдно
витікало за межі звичайного
начебто все було б зовсім інакшим
начебто аніколи не можна було б забути
все що залишалося повік видимим

зокрема тими зимами коли
не були присутніми якраз там
коли були іншим якщо залишалися поруч
були всім тим що хотіли бути
один для іншого
всім чим поставали коли зустрічались
якраз в тих місцях де вже не находили
жодного сліду землі поруч
нічого прозорого
та нічого від того що можна би розглядати
та торкати

нічого за виїмкою наших поглядів
перекриваючись аби створити
правдоподібні простори
віддзеркалюючись навкіл
окреслюючи чіткі околиці
та щось мов з іншого життя
з четвертого виміру
позбавленого теперішності
бо вічність не вимірюється минуцими митями
та ані годинами забутими назавжди
осібно в цих місцях де ми зустрічались
через те що тільки там
тими безкінечними зимами
все тривало повік

ніхто нас не бачить у цьому сліпучому світлі
протягом цих годин
в садах без смарагду
та незрілих відтінків

де деревам за виїмком звичайних форм
бракує будь-якої середини

каміння навіть і воно
втримується над землею
повсюдно де знайдеться місця для всього що
існує
та всього що можна винайти

можна торкати
мов силуетки тих котрі поспішають
дійти кудись-то

проходять повз та навіть і не вздрівають нас
приходять віддалік
повертають з минулого

з інших осянь
та з інших парків позбавлених тіней

приходять сюди через те що тут
все-таки ще залишається дещо

щось доволі достеменно
блискуче та присутне
мов і в їхній уяві
переповненій доволі можливими шляхами

ці алеї що обходять нас
до яких
як би ми не старались
не можемо приблизитись

осібно отепер
коли чекаємо щоби потемніло
мов і минулого місяця
13-го числа

тієї неділі коли ми прийшли сюди
тільки щоби зуміти позбутись
будь-якої згадки

Оксана ПАСТЕРНАК

Жовте листя травня

Весна ж не скінчилась,
Чому ж пожовтіли?
Ви ж тільки з'явилися
Ми ж літа хотіли
Яскравої зелені,
справжнього літа,
Так рано, ви жовті
Знов мрія розбита...
А ми ж сподівались
Й надія була,
Що стане вже мирною
Третя весна
Безхмарнеє небо і сонце засяє...
Тривоги, ракети — і краю немає...
І щось помінялось
Невірно щось в світі
Батьків убивають
І сивіють діти
Поля засівають
Лиш міни й снаряди,
Плундрують, вбивають
Кривавії гради.
Ночами червоним вже
Небо палає,
Вже все переплакано,
Сліз вже немає...
Із неба вже падає дощ,
А пісок
Рушник вишиваю лиш
з чорних ниток.
Міняється світ,
Жовкне листя весною.
І люди скалічені злою війною.
Поранила душі
І сім'ї розбила
Як горя багато вона сотворила!..
Дорога додому така ще далека...
Вже травень, а далі?
Там літо, там спека...

* * *

Початок літа, люта спека,
Нещадно сонце випікає
Не тільки сльози, а і ріки.
Уже нам всім не вистачає
Потрібного так всім терпіння,
Війна та спека убиває
І нищить все... лише каміння
Могили, попіл та руїни...
І спрагли душі України...
Синочки, рідні, знаю, втома,
Ви третій рік не були вдома...
Не в кожного вціліла хата,
І діти підросли без тата,
Дружина про любов лиш мріє,
Але на вас одна надія!
Бо як не ви, то вони нас,
Так було довго й повсякчас...
Знов оживала ця зараза
І жерла нас, і нам щоразу
Твердили: ви молодші, гірші,
Читайте нам стіхи, не вірші.

І каже нам востаннє доля:
Як виживете, буде воля...
Початок літа, люта спека,
Надія є, а мир далеко...

Чорні черешні

Ще червень вже черешні чорні
Тікайте «браття» ви, моторні,
Де ваша ще не пропадала,
Добіжете хоч до Урала,
Бо скоро буде літня спека,
А бігти вам іще далеко,
Прийдеться вам, як ваша мати
В Сибіру сніг всім уберає
А в нас поля у ваших мінах,
Хліби були тепер лиш маки
А ви, радієте, собаки,
Вас тішить смерть,
Для вас руїна чужої хати
Втіха дика,
У вас страна, бачте, велика.
І споконвіку було так,
У вас герой — Іван-дурак.
Аби ж нічого не робити
І з автоматом поблудити...
І блудять вже день п'ятисотий,
Ніхто й не рахував двохсотих.
Сказали їм — і те лиш знають:
Їх баби нових нарожають.
У вас немає майбуття,
Бо ви не ціните життя —
Безцінний дар, що є в людини,
Тому расея здохне, згине.
А ми країну відбудуєм,
Народимо синів і дочок,
Країна буде, як садочок,
І з колосочками віночок
Вдягне весела, як дівця,
В майбутнє правильне дивиться
Без братів й територій спірних
В союзі миру, рівна з рівних...

Корнелій ІРОД

Весела божевілья І

(Продовження з № 359)

Коли зайшли в секретаріат адміністрації, ми вклонились ввічливо, а Гаврілеску запитав, чи адміністративний директор у своєму кабінеті. Секретарка злісно блимнула на нас і пискнула:

— А ви що тут шукаєте?! Геть звідси!

— Заткай рот, мадам, бо залетить муха... — порадив їй Гаврілеску лагідно, майже по-батьківськи, і тут же рішуче відчинив оббиті шкіряні двері, взяв мене злегка під руку і звернувся до мене поважно, але голосно, щоб почули всі:

— Заходьте, товаришу генеральний інспектор!

У дурдомі нерідко можна почути, що хтось каже про себе, що він Наполеон, інший, що він святий Пафнутій, король, міністр, папа римський чи ще бозна-хто. Але секретарка, почувши хто я такий (а тоді я не був генеральним інспектором), чомусь не наважилася увійти разом з нами у кабінет свого директора. У свою чергу директор Діну, п'ятдесятилітній чоловік, елегантний, строгий, підвівся мовчки з м'якого крісла, запитливо сперся рукою на свій робочий стіл.

— Вам чого?! — грубо запитав згодом.

— Зараз почуєш. Що ти злодій, — ще посміхаючись заговорив до нього Гогу Гаврілеску, — майже зрозуміло, але бути ще й дурним — це вже занадто!

Директор поблід, роззявив рота щось казати, але не встиг, бо Гаврілеску підняв перед ним долоню:

— Мовчи, бо ще ляпнеш хтозна-яку дурницю. Але доки продемонструю тобі, що ти злодій, скажу, чому ти нерозумний. Хіба можна адміністративному директорові не цікавитись, хто лежить у «Неврозах»? Ось доктор Мею відвідує нас майже щодня. А що, коли там якась велика шишка, і тоді чорт тя забере, га? Тому прийшли ми поінформувати тебе: вже більше місяця там знаходяться генеральний секретар Бухарестської народної ради, декан економічного факультету, журналіст (так представлявся Тіті Єнаке), — Гогу Гаврілеску кивнув у мій бік, — генеральний інспектор освіти (та де!) і я — генеральний директор Міністерства фінансів і шеф Державного фінансового контролю! Ну? Що скажеш на це? Правда, дурний ти?

— Я... — забелькотав Діну.

— Мовчи! Тепер сідай, візьми олівець і аркуш паперу, а я докажу, що ти крадеш...

Директор присів слухняно.

— Пиши, — наказав Гаврілеску. — Вгорі сторінки:

18 леїв і 50 банів. Стільки забезпечує держава кожному хворому на поденне харчування, так? Підкресли.

Директор дивився незмигнуто на нас, вибрав із поливаного глиняного горнятка добре загострений олівець (в горнятку були різні олівці — кольорові, хімічні, чорні), але не писав, продовжував дивитись на нас якимось відсутньо.

— Пиши, чоловіче! Чого дивишся? Вісімнадцять і п'ятдесят. Чи, може, гадав ти, що нам невідомо, яке тут державне асигнування? Пиши зверху: 18,50 леїв. Так. А зараз зробимо обчислення: скільки коштує на день те, чим годують хворих, скажімо, в «Неврозах»? І оскільки вартість щодня майже однакова, обчислимо, за скільки їлося, приміром, учора. Сніданок: манна крупа з молоком — 50 банів. Але щоб не вважав ти нас злонаміреними, мовляв, чіпляємося, як гріх душі, пиши 1 лей. Написав? Добре. Обід...

Двері відчинились, увійшла секретарка — мабуть, не втерпіла підслуховувати під дверима.

— Бажаєте чогось, товаришу директор?

— Так, — повернувся Гогу Гаврілеску усміхаючись, — товариш директор бажає, щоб його не турбували, бо він зараз зайнятий...

— Я вас покличу пізніше... — промимрив Діну.

Секретарка вийшла, а Гаврілеску підійшов подивитись, що записав директор.

— Точно, — сказав він задоволено. — Отже, сніданок — 1 лей. Додай ще один лей, скільки коштувало оте солодке, подане товаришеві генеральному інспекторові і тоді разом буде 2 леї. Обід — борщ... Я видаю зараз, що не знаю, скільки гектарів городу має лікарня, на якому працюють ваші «невиліковні», зрозуміло, безплатно, і вважаю, що всі овочі лікарня купила. Отже, обід — овочевий борщ, 40-50 грамів м'яса зі смаженою картоплею, горнятко яблучного компоту (яблука теж із власного саду). Все це вартує не більше двох леїв, але, як учинили ми і щодо сніданку, помножити на 2, дорівнює 4 леї. Запиши. Подані на вечерю макарони не вартують і 50 банів, але ти пиши — 1 лей. Так. А тепер проведи лінію і порахуй: $2+4+1=7$ леїв. Відняти їх від 18,50 — виходить 11,50 леїв. Щонайменше стільки крадеш ти щодня від кожного хворого! Кажу щонайменше, бо в інших відділеннях пацієнтів годують ще гірше. І скільки сотень пацієнтів лежать в лікарні № 9, га?

Адміністративний директор мовчав.

Гогу Гаврілеску підвівся важкувато з фотелю і сперся загрозово обома руками на бюро директора.

– Ось що, товаришу! Поки що припустимо, що ми тебе не відвідували... Зрозумів? Але якщо від завтра не годуватимеш хворих харчами вартістю, ну, не 18,50, а хоча б, скажімо, на 17 леїв – і не лише пацієнтів «Неврозів», а й усієї божевільні! – такі завтра опинишся за ґратами! Зрозумів, пане Діну?

Директор підвівся поволі, прошептав:

– Так... Так...

– Щоб ти потім не казав, що я не попередив!

Коли покинули ми адміністрацію, я був певний, що директор Діну просто умирав від страху. Кажу сміючись:

– Здається, він напустив у штани...

– Та де, пане шеф! – не погодився Гоґу Ґаврілеску з моїм припущенням. – Це такий бандит, що не боїться ні дідька лисого. Але подумав, що вигідніше вдавати переляканого. Еге, ти ще молодий...

Повернувшись до нашої «Сміхотерапії», Ґаврілеску розповів дуже детально, як відбулися наші відвідини адміністративного директора, імітуючи дуже вдало і директора, і його секретарку, від чого всіх охопив неймовірний сміх і регіт. А результат нашого «візиту» став очевидним ще того таки дня під час обіду.

Але спершу хочу ввести вас в атмосферу. «Неврози» мали внизу їдальню на 14 столів, з яких два були призначені діеті (діабет, виразка шлунка тощо). Зал їдальні був прямо зв'язаний з кухнею невеликим проходом і широким вікном, крізь яке видавали на бляшаних тацях страви двом санітаркам, а вже вони подавали нам до столу. За кожний стіл сідало по чотири хворих, як у ресторані, а гуртувалися залежно від взаємних симпатій, знайомства чи дружби. Лише ми, оті п'ятеро із колишнього кабінету доктора Кортеса, щоб поміститися вкупі, зсунули два столи. В кутку знаходилася вага, яку декотрі використовували щодня, зазвичай перед обідом. З-поміж нас лише Гоґу Ґаврілеску старався схуднути (мав 136 кілограмів) і частенько користувався тією вагою. Але й він, хоч продовжував їсти замість хліба та картоплі помідори, огірки та перець, перестав важитися, відколи Леоніда Йонеску скоїв з ним смішну витівку. А може, Ґаврілеску важився за нашої відсутності. Але минулого тижня, коли він ступив на вагу, щоби побачити, чи схуд і на скільки, Леоніда Йонеску підійшов ззаду і злегка тиснув ногою на вагу аж доки стріла не вказала на 140 кілограмів. На мить Гоґу Ґаврілеску охопила паніка:

– Що за чорт, люди добрі?! Хліба не їм уже стільки років, ні борщу, ні картоплі, а солодкого ніскільки...

Повернувся й побачив, що Леоніда Йонеску натискає ногою на вагу.

– А що, злякався? – засміявся Леоніда.

Ми теж вибухнули сміхом.

– Як мені не лякаться? – усміхнувся й Ґаврілеску, але невесело. – Таж я не їм і половину того, що кожен з вас їсть, а тут раптом 140 кілограмів! – уже повеселішав і він.

Я мусів розказати вам про випадок з вагою перед тим, як говорити про наслідки нашого «візиту» до адміністративного директора. Отже, Гоґу Ґаврілеску розповів про все детально, ще й коментуючи:

– Великий бандит, панове! Побачили б ви його кабінет – і в прем'єр-міністра нема такого! Які там шкіряні фотелі й канапа, різьблені меблі, два телефони, килими, а секретарка в нього – о!..

А в цей час всі помирали зо сміху. Вкінці Октав Боянджіу зробив логічний висновок:

– Ну, мабуть, ваша «делегатія» страшно налякала його...

– Це вже побачимо завтра.

А побачили набагато раніше – таки під час обіду. Як звичайно, перед тим, ніж сідати за стіл, ми прочитали вивішений біля вікна кухні меню: суп з галушками, начинений перець, яблука. Не зле.

– Сьорбну і я ложку-дві цієї водички на комариному салі, – сказав Гоґу Ґаврілеску, коли побачив, як жадібно накинулися ми на той суп, – але без галушок, лише пісного супу...

Величезний сюрприз стався при другій страві: всім нам принесли по два начинені перці, лише Гоґу Ґаврілеску побачив у своїй тарілці цілу купу – 7-8 перців, що мало не падали з полумиска. Ми розреготалися, а він витріщився на пантагрюельську порцію і загарчав до санітарки:

– Товаришко!..

Але вона пішла геть, удаючи, що не чує.

– Гей, дівче! – закричав Ґаврілеску, а ми продовжували гучно сміятися, бо усвідомили, що це результат «візиту» до адміністративного директора.

– Вона побачила когось занадто худим, просто лантух з кістками, і... – Октав Боянджіу почав підливати масла у вогонь.

Але Ґаврілеску не звернув жодної уваги на його слова, закричав:

– Ти не чуєш?! Іди сюди!

У їдальні стало тихо.

Санітарка повернулася до нашого стола засоромлена й перелякана.

Гоґу Ґаврілеску підвівся рвучко, вказав пальцем на купу начинених перців:

– Що це?!

Жінка мовчала.

– Діну намовив таке робити?!

– Кухарка... нехотячи...

(Продовження на 22 с.)

Весела божевільня I

(Продовження з 21 с.)

– Нехотячи? Ну, покажу я йому зараз, що таке нехотячи! Бачиш, – звернувся він до мене, – що зрозумів дурень з нашої розмови? Іду навчити злодія розуму!

Ґаврілеску покинув їдальню неймовірно спритно.

– Іди з ним, – шепнув мені Леоніда Йонеску. – Він так розсердився, що може бозна-що вкоїти...

Коли я наздогнав його, Гоґу Ґаврілеску дихав важко й уповільнив трохи ходу.

– Не я, а він цього бажав! Я ж попередив його...

У секретаріаті не було нікого. Ґаврілеску постукав у одвірок оббитих директорських дверей, і ми увійшли в кабінет. Там знаходилася й секретарка: ждала стоячи, щоб її шеф закінчив підписувати якісь папери. Обоє випулились на нас, але не так злякано, а швидше дуже здивовано.

– Слухай, Діну! Ти взяв мене за дурня, так? Що ти собі сказав? Значить, оцьому череватому ненажері не вистачає їжі. Ану, наваліть йому купу в тарілку та годуйте, доки не лусне!.. – потім повернувся до секретарки: – А ви, товаришечко, залишіть нас на хвилинку. Ось наберіть цей номер, – Ґаврілеску взяв з-перед директора папір і ручку, написав номер і простягнув секретарці. – Ідіть до себе, подзвоніть товаришеві полковникові Йоніца. Це його номер. Зв'яжіть його зі мною. Я – Георгіе Ґаврілеску.

– Я... знаєте, не... – промимрив директор.

Ґаврілеску сів у фотель перед робочим столом, а на другий вказав мені:

– Сідайте, товаришу генеральний інспектор... – а потім до Діну: – Отже, пане директор, вранці я говорив до стін, так?!

Увійшла секретарка:

– Встановила вам зв'язок... Візьміть трубку білого телефону.

Ґаврілеску повеселішав, підняв трубку і сказав, вдавано докоряючи:

– Гарно, полковнику!.. Ви всі покинули мене в цій божевільні й гадки не маєте!.. Що таке? А так, то правда, що я казав, щоб ніхто мене тут не відвідував, але вдавав я тоді вередливого бахура... Що? Добре, якщо можеш, приходь таки зараз. Я в кабінеті адміністративного директора. Ні, не потрібно мені нічого, у мене тут є все...

Гоґу Ґаврілеску простягнув трубку директоріві, щоб той поставив на телефон, і сказав майже лагідно:

– Полковник Йоніца – комендант Бухарестської економічної міліції... Знаєш, ні?

– Товаришу... Я...

Ґаврілеску відвернувся від нього і, закривши руки за спину, став проходитись перед директорським робочим столом – від фотелю, де сидів я, до вікна і назад. Минули дві-три хвилини глухого мовчання. Директор Діну стояв нерухомо, лише очі злякано стежили за повільними кроками «гостя». Від страху обличчя його поблідло. Не думаю, що він прикидався, як підозрівав Гоґу Ґаврілеску. Нарешті той зупинився, засунув руки в кишені халата, випнув черево в бік директора:

– Слухай, Діну! Ану скажи мені двоє речей! Перше: чому товариш генеральний інспектор (кивнув на мене) змушений витрачати свою зарплату, купуючи харчі в кіоску лікарні? Відповім я: щоб міг ти красти гроші з раціону хворих! І друге: чому, товаришу, пошив ти нас у дурні?

– Я...

– Мовчи! А бачиш, нема дурнів, – Ґаврілеску ще пройшовся двічі туди-сюди, знову зупинився перед директором і додав: – Ось що, Діну. Ми даємо тобі останній шанс: від завтра ти повинен вписати харчування хворих – усіх хворих цієї лікарні, зрозумів? – у суму 18,50 леїв, а не 17, як ми перше домовилися. Рівно 18,50! Інакше надіну тобі наручники! І якщо хтось питатиме, приміром, директор Мею або інші, чи ти звихнувся заводити такі милування, скажи їм, що нічого подібного – тобі просто стало жаль пацієнтів...

Невдовзі постукали у двері. Відчинила секретарка і ввічливо пропустила полковника Йоніцу. Був то показний мужчина у синій формі, радісно підійшов до Гоґу Ґаврілеску й простягнув йому, мов якийсь трофей, букет червоних гвоздик:

– Здрастуйте, товаришу генеральний директор!

– Ти мені квітів?! Мені би чарку! На жаль, не дозволяє доктор Кортес... Подаруй квіти вродливій секретарці – їй личить... Ось, знайомтесь: мій молодий друг, з яким загостили ми до товариша директора Діну.

– Що робите? Як себе почуваєте? – поцікавився полковник після того, як потиснув руку мені та адміністративному директоріві.

– Чимраз краще. І в цьому «винен» доктор Кортес. Теж він вирішує, скільки мені ще лежати. Мабуть, уже недовго... А скажи, будь ласка, як розгортається анкета у держгоспі Кяжна? Просувається?

– Нелегко, але наближаємося до кінця слідства. Відкрили ми ще щось... Розкажу потім. Коли дасте наказ, надінемо всіх у сіряк на риб'ячому хутрі... – сміється полковник Йоніца...

А наступного дня – чудо! Крім того, що меню неймовірно покращало, нам додали ще й два перекуси –

о десятій годині ранку та о п'ятій після обіду: холодна печеня, риба, ковбасні вироби, ікра, фрукти, шоколад. Після інсуліну я вже не купував нічого – приносили мені досхочу і варення, і меду, і шербету або джему, а вже попри чай ще й какао з молоком. Інакше кажучи – зажилими, як у Бога за дверима! Хворим та працівникам лікарні просто не хотілося вірити. Гоґу Гаврілеску просив нас усіх не говорити нікому про причину такої докорінної зміни, хоч доктора Мею поінформував таки він. Але не знати, чи втішило це його...

Після кількох днів нашого розкішного життя одного вечора пацієнти нашої палати вклалися кожен у своє ліжко, з нетерпінням чекаючи «найкращого снодійного медикаменту», тобто заспокійливих веселих оповідей і жартів, коли Гаврілеску запитав нас:

– Скільки, гадаєте, коштує зараз наше поденне харчування? 14-15 леїв. Максимум! Отже, Діну продовжує красти. Але ще гірше те, що після того, як нас випишуть з лікарні, невдовзі все повернеться до вчорашнього стану речей. Ну, хіба якщо влада дозволить мені навести тут порядок. Ви, товаришу Леоніда, якої думки? Бо якщо органи згодні, головню партійні, тут за короткий час можна вимести сміття.

– Поговоримо про це, коли перестанемо бути «божевільними»... – відповів Леоніда неточно й нічого не обіцяючи.

Як я не раз досі підкреслював, Леоніда Йонеску був порядним дядьком або, щонайменше, так здавалося. Риса зовсім незвична для людини такої адміністративно-політичної сили. Займатися цією точкою зору друге місце в Бухаресті й бути у відомих усім стосунках із Георґіу-Дежом – цим, що не кажіть, не будь-хто може похвалитися. І все ж лише через кілька місяців його усунуть з вагової посади, власне, «вирядять» на пенсію, а це доказ, що керівники – в тому числі й Деж – не мають, як кажуть, ні маму, ні тата... Але скільки часу мав ще він силу, допоміг мені розв'язати дуже важливу проблему – дав розпорядження на мою прописку в квартиру, в якій я проживав ще з позаминулого року.

У той період хоч якоюсь мірою поправилася проблема житлової площі – і не лише у Бухаресті, а й по всіх містах Румунії. Була вона ще дуже пекучою і зовсім нелегко було її розв'язати: з одного боку, великий людський приплив із сіл до міст (головно, завдяки індустріалізації), а з іншого, – ритм побудови житлових будинків відставав у порівнянні з сильною течією масового переселення. Лише через 12-15 років, коли дозволять уже й купити помешкання, а не тільки чекати, щоб держава «приписала», ситуація зміниться. Але поки що, у 1962 році, придбати помешкання було надзвичайно важко.

(Далі буде)

Тетяна КУПРІЙ

ЖІНКА

В тобі одній – одвічна сила й мудрість,
Безмежне світло та краса сторіч.
Ти – грація, ти – віра, вічна юність,
День прохолодний і шалена ніч.

Надійний тил, підтримка та опора, –
На все ти маєш особливий хист,
То норовиста, то сама покора,
Буяння квітів, щедрий падолист.

Відверта, щира, вперта та терпляча,
Смієшся дзвінко й плачеш ти ридма,
Турботлива, ласкава та гаряча,
Злиття в тобі людини й Божества.

Чарівна, окриляюча, шикарна,
Грайлива, граціозна, запальна...
В усякій віці жінка завжди гарна,
Струнка та пишнотіла, чарівна...

Пекуче сонце та шалена злива,
Для когось сенс на все його життя.
Газдиня вправна, мати та дружина,
Весни, кохання, змін передчуття.

РОЗЛУКА

Схилились верби коло ставу,
черпає віття сон журхливих хвиль,
а в небі сяють зорі золотаві,
мов залишок вчорашніх наших мрій.
Сховала зоряна бездонна заволока,
у пригорщу п'їтьми вчорашній день...
В нім ти лишився, й серце одиноке
в гаю не чує жайвора пісень.
Поклич! Прийду в обійми, мов стариця,
лиш в подаяння дай цілунок свій.
Не зможемо ми жити поодиноці:
Без тебе – я, без мене ти... Повір!
Заграв музика-місяць на сопілці,
мелодію розлуки нам невчас.
Без тебе я – мов висохла криниця,
Без мене твій навіки сміх погас.
Та ще палахкотить у наших душах
вогонь червоно, як порічки у садку,
І перший крок зробити хтось з нас мусить...
Коханий мій!..

– Кохана!

– Я вже йду...

Костянтин Солов'єнко за першою університетською освітою – математик. Має Професійний Сертифікат Менеджера Open Business School The Open University Великої Британії. Кандидат економічних наук, доцент. Працював програмістом, підприємцем, директором з маркетингу, деканом економічного факультету, бізнес-тренером, консультантом з менеджменту. П'єси та сценарії почав писати 2010 року. Вони друкувалися та відмічалися в драматургічних конкурсах EURODRAM, Badenweiler, Belarus Free Theatre, Кіноскрипт, Драма.UA, Тиждень актуальної п'єси, Лабораторія МоноЛІТ та ін. Тематику всіх його творів є проблеми сьогодення.

Пропонуємо увазі читачів «НГ» оповідання Костянтина Солов'єнка «Людина даних», яке 2023 року отримало Диплом спеціальної відзнаки окремих членів журі Всеукраїнського конкурсу малих прозових форм імені Василя Стефаника.

Костянтин СОЛОВ'ЄНКО

Людина даних

(соціальна фантастика)

Виснажений боєм взвод спав покотом на карематах. Вартовий увімкнув ліхтарик і став блукати променем по обличчям бійців. Знайшов того, кого шукав, став будити:

- Кіт, тебе до штабу.
- Дай поспати, зараза. Скажи, що не знайшов.
- Терміново! Зі своїм ноутбуком.

Солдат мружачись розплющив одне око:

- Нахріна їм моя порнуха?

Зі штабу гелікоптером ще кудись поперли. Хоч трохи поспав.

Кіт увійшов до кімнати підвалу, побачив Залужного над картою і виструнчився:

- Слава Україні!

У відповідь:

– Героям слава. Не кричи так. Вільно. Причини двері та сідай до столу.

Солдат швидко виконав накази.

- Як до тебе звертатись?

– Позивний «Кіт». – Ледь підняті брови. – Від Котич Ігор Тимофійович.

- А я – Валерій Федорович.

– Слухаюсь.

– То, кажуть, ти передбачив напрямок позавчорашнього наступу рашистів? Як?

– Просто. У них стратеги – слабенькі. Думаю, тому вони для аналізу ситуації користуються ШІ – штучним інтелектом.

- Ти ба! Це добре чи погано?

– Для нас – добре. Після загрузки даних обох сторін фронту ШІ на запити видає стандартні рекомендації. Видає швидко – це перевага. Але – стандартні, це

його головний недолік. Я звертався до трьох ШІ – в усіх рекомендації дуже близькі.

- Давно ти про штучний інтелект здогадався, Кіт.

– Днів десять тому, перед їх наступом. Коли аналізував попередні бої.

- І як нам з цим бути?

– Наші дії вони також прогнозують на ШІ. Це – перший плюс: ми знаємо де вони нас будуть чекати. Ще до наступу по перегрупованню можна буде перевірити їхні прогнози. Аеророзвідка...

- Ясно. А другий плюс?

– О-о! Беремо їх недоліки, свої переваги і комбінуємо їх майже рандомно.

- Рандомно?

– Так. Майже випадково. Отримуємо багато різних стратегій наступу. Експертна оцінка зможе відкинути слабкі стратегії. Все одно залишиться багато. В них і варто поколупатись, посмикати на логістику, на стійкість, на ймовірність перешкод... і таке інше.

- Солдате, що в цьому нового?

– Та майже нічого. Валерію Федоровичу, головне, що такі стратегії – непередбачувані для рашистів. Чим неймовірніша комбінація – тим сильніша стратегія. Ясно, що всі стратегії штучного інтелекту – відкидаються.

– Тобто, весь попередній військовий досвід ти пропонуєш ігнорувати? Так?

- Козаки в Запорізькій Січі так часто робили.

– ...У тебе в роду були козаки?

- Так. По матері. Навіть прапрадіда звали Мамай.

– Це добре... Кажеш три штучних інтелекти?

– Я знаю три. Зрозуміло, що є й інші – не загальнодоступні.

- ...Кажеш у штучного інтелекту є переваги і недоліки?

– Так. З ним Homo Sapiens перетворюється на Homo Data.

- Гм. Людина Розумна на Людину Даних?

— Так. Треба цим скористатись.

На коліна Валерія Федоровича застрибнув сирій котище. Рука Залізного генерала звично погладила kota.

— ...Зараз покличуть програміста. Передаси йому свій ноутбук. Все толково поясниш про штучний інтелект і де там у тебе що лежить. Тобі дадуть чистий ноутбук, під наглядом скинеш туди свої файли.

* * *

Забинтований Кіт розплющив очі. Лікар з мобілою біля вуха здивувався:

— Вже очуняв? Та ти боєць! Тут тобі побратим телефонуватиме, Валерій Федорович.

Він приклав мобілу до вуха Кота:

— Слава Україні, Кіт! Вітаю: Крим наш. Вже чув?

— Ще ні. Служу Українському народові!

— Хороша була стратегія. Куди після війни підеш?

— В економіку. Моя спеціальність.

— Не пропадай.

— Слухаюсь.

Квітень 2023

Ірина НЕКІТ

Я РОЗМОВЛЯЛА З ПУТІНИМ

(Політична вистава)

(Продовження з № 359)

Сорін дивиться телевизор.

На стіні бачимо проєкцію Папи Римського, який молиться за мир (репортаж від 8 грудня 2022 року у світовій трансляції).

ПАПА РИМСЬКИЙ (говорить італійською): Пречиста Діво, сьогодні я хотів би принести тобі подяку українському народу... (Папа починає плакати)... українському народу за мир, якого ми просили у Господа довгий час. Натомість я мушу знову нагадати Тобі про страждання дітей, людей похилого віку, батьків і матерів, молодих людей цієї замученої країни, яка так сильно страждає.

ГОЛОС ТЕЛЕВЕДУЧОГО (румунською): У молитві «Ангел Господній», яка відслужилася опівдні на площі Святого Петра, Папа Франциск пробудив «універсальне бажання миру, особливо для мученицької України, яка так багато страждає».

Ангела повертається з чаєм.

АНЖЕЛА: Скільки ця телепередача повторюватиметься? Я бачила це сто разів. Папа Римський молиться, Папа Римський плаче, Папа Римський вирушає в миротворчу місію. Яка миротворча місія? Він старий і хворий, ледве стоїть на ногах. Що йому робити, бідолашному? Краще сидіти вдома і думати про його здоров'я. Росіянам не потрібен Папа.

СОРІН: Ну, у росіян є Кирило. Він благословив танки агіасмою.

АНЖЕЛА: Він їх благословив, щоб швидше добити фашистів. Росіяни знають, що їм робити. Він і

бандерівців ліквідує, і Україну звільнить, і Радянський Союз відновить. Володимир Володимирович Путін збирається відновити Радянський Союз, ось побачиш. Володимир Володимирович Путін закінчить війну, Володимир Володимирович Путін принесе мир світу.

СОРІН: Мамо, ти говориш як мер нашого села. Він збирає людей і продовжує хвалити Путіна.

АНЖЕЛА: А-а-а, мер Василь Гаврилович. Як живе Василь Гаврилович? Він готується до виборів, так? Він організовував зустріч з Ігорем Володимировичем? Хлібом-сіллю та рушником з мереживом прийняв?.. Знаєш, Василь Гаврилович — великий друг Ігоря Володимировича. А Ігор Володимирович — друг Володимира Володимировича.

СОРІН: Ніякі Володимировичі мене не цікавлять.

АНЖЕЛА: Ну, ти теж Володимирович.

СОРІН: А, я забув.

АНЖЕЛА: Не забувай! Це важливо.

СОРІН: Що важливо, мамо?

АНЖЕЛА: Нічого.

Вибухи. Проєкція з кадрами війни в Україні.

АНЖЕЛА: Вимкни! Негайно вимкни. Господи, ти більше нічого не можеш дивитися по цьому телевизору. Вже не показують кіно, концерт, веселіше шоу, все про війну. Вони маніпулюють нами, бачиш, вони маніпулюють нами! Вимкни, бо зараз, з'явиться божевільний Зеленський...

СОРІН: Зеленський врятує світ.

(Продовження на 26 с.)

Я РОЗМОВЛЯЛА З ПУТІНИМ

(Продовження з 25 с.)

АНЖЕЛА: Я більше не хочу чути від тебе про Зеленського. Проклятий актор! Слуга нації... Продав нас американцям. Зрадник! Не називай його імені!

СОРІН: Тобі подобається ім'я Путіна?

АНЖЕЛА: Так, мені подобається. Володимир Володимирович Путін нам допоможе, Путін витягне нас із цього божевілья.

СОРІН: Що з тобою, мамо?

АНЖЕЛА: Я говорила з Володимиром Володимировичем Путіним.

СОРІН: Що ти сказала?! Як ти говорила?!

АНЖЕЛА: Так. Одного вечора він подзвонив мені: «Альо, Анджила...»

СОРІН: Анджила?! Мамо, ти жартуєш.

АНЖЕЛА: Так він мені сказав: Привіт, Анджила.

СОРІН: Анджи-и-ила... (Сміється.)

АНЖЕЛА: Чого ти смієшся? Ти мені не віриш, так?

СОРІН: Ха-ха-ха, Привіт, Анджила.

АНЖЕЛА: Я давно не бачила твоєї усмішки до вух. Ти, як немовля, похмурий... Похмурий ти був і в колисці, зовсім не хотів усміхатися. Ти був серйозний і зморщений, як старий... Я знаю, чому ти не сміявся. У мене закінчилося молоко. Господи, що я пережила! Ти щойно народився, а в мене навіть копійки не було. Ми тоді ще не знали про памперси. Я в хаті білизну прала, пелюшки готувала, сповивала тебе. Ми не отримували зарплати й не могли продати кукурудзу. У мене на подвір'ї була велика купа кукурудзи, я зібрали з пайок твого батька. Але ми не могли її продати. Той курган загорівся зсередини, зерна тліли, дим виходив... Пропало зерно, пропало усе... Пропало й молоко. Тоді я зрозуміла, як добре було в колгоспі... Ой, уже сонце сідає! Випий чаю, намаж медом печива... Я піду в душ.

Анжела виходить.

Сорін п'є чай, дивиться в телефон.

СОРІН (дивлячись на екран телефону): Вау, скільки коментарів! І роздач! Сімдесят дев'ять роздач!

ГОЛОС 1: Твоє питання провокативне.

СОРІН: Це не провокація. Спочатку я поставив собі це питання.

ГОЛОС 2: Хочеш бути героєм фейсбуку?

ГОЛОС 3: Можливо, у тебе виникнуть проблеми з обліковим записом.

На стіні з'являється жирними буквами:

Якби ти був в кімнаті з Путіним і мав би пістолет, ти б застрелили його?

СОРІН: Якби ти був в кімнаті з Путіним і мав би пістолет, ти б застрелили його?

Напівтемрява.

Сорін дивиться на світлий екран телефону.

Чути голоси людей, які коментували його пост.

ГОЛОС 4: Важке питання... Не знаю, не думаю, що зміг би вбити...

ГОЛОС 5: Так, стріляв би, але боюся, що не влучив би.

ГОЛОС 6: Так, три рази так!

ГОЛОС 7: Я б його оглушив пістолетом, щоб його судив міжнародний трибунал!

ГОЛОС 8: Я б з ним поговорив і сказав би йому, що думаю...

ГОЛОС 9: Про що говорити з психопатом?

ГОЛОС 10: Такі повідомлення не бажано писати публічно.

ГОЛОС 11: Ну, якщо ти там і озброєний, то як можна не скористатися цією фантастичною можливістю?!

ГОЛОС 12: Боюся, що куля б навіть не влучила в нього. Путін з іншого світу, він зі світу Зла.

Нагорі чути крик від болю хворого старого.

Сорін продовжує читати коментарі до свого посту про Путіна.

ГОЛОС 13: Покарай, Господи, дурня, що війну почав.

ГОЛОС 14: Це битва великих держав, нас навіть не існує.

ГОЛОС 15: Вдарив би його пістолетом по голові, нехай помирав би повільно, в муках. При цьому

я б нагадав йому про всі злочини, за які він відповідальний.

ГОЛОС 16: Бажати смерті Путіну не варто, це великий християнський гріх.

ГОЛОС 17: А вбивати дітей – не гріх?

ГОЛОС 18: Так стріляв би, й не думав би!

ГОЛОС 19: Можу з упевненістю сказати, що вбивство диктаторів без суду не приносить абсолютно нічого доброго ні країні, ні народу. Ми вбили Чаушеску в грудні 1989 року, але охоронці та комуністи залишилися на посадах, мережа залишилася тією ж, і тепер ми отримуємо те саме після націоналістичного виховання, як і тоді. Нікому не потрібне таке запитання.

ГОЛОС 20: Чаушеску не був диктатором. Він дбав про людей. У його часи всі мали роботу і не мусили їздити на роботу за кордон. Він розвивав сільське господарство та важку промисловість, він побудував Залізні ворота, він побудував електростанцію Чернавода та метро в Бухаресті. За тридцять років після революції не було побудовано жодної лінії метро. Ми були соколами батьківщини¹, потім утечистами², потім членами РКП³. Ми любили Чаушеску.

ГОЛОС 21: Катастрофічно, ви зайшли занадто далеко!

Загоряється світло.

Входить Анжела, наспівуючи O Sole mio. Вона з мокрим волоссям, у гарному настрої.

АНЖЕЛА: Мені ніхто не дзвонив?

СОРІН: Ні.

АНЖЕЛА: Ти не хочеш вийти на вулицю? Ти трохи блідий. Вийди на вулицю і подихай свіжим повітрям. Сходи в парк або на терасу. Побудеш там годину і повернешся.

СОРІН: Добре, я йду.

АНЖЕЛА: Почекай, почекай! Може ти голодний? Хочеш піцу з сосисками? Boscajola! Подивись, яка вона хороша! Зараз підігрію.

СОРІН: Я не голодний.

АНЖЕЛА: Як так? Будь ласка, не вередуй. Треба щось їсти.

СОРІН: Я не хочу їсти.

АНЖЕЛА: Що з тобою? Ти хворий?

СОРІН: Ні, зі мною все гаразд.

АНЖЕЛА: Де мій телефон? Я забула, куди його поклала.

СОРІН: Може, в кріслі? Або на дивані?

АНЖЕЛА: Ні, я його не бачу. Подзвони, я почую дзвінок.

Сорін дзвонить їй, Анжела знаходить телефон, відкриває його.

АНЖЕЛА: Ой, у мене багато лайків.

СОРІН: Де, мамо? У тебе немає облікового запису.

АНЖЕЛА: Чому ні? Дивись сюди.

СОРІН: Влад Мішін? Хто такий Влад Мішін?

АНЖЕЛА: Мій псевдонім.

СОРІН: Ти пишеш під псевдонімом?! Я не знав.

АНЖЕЛА: Ти все ще мало знаєш про мене, Соріне. Я дуже активна... тобто Влад Мішін активний.

СОРІН: Чому ти взяла псевдонім, мамо? Що ти робиш на фейсбуці?

АНЖЕЛА: Я стежу за постами з Молдови, публікую відео, фото, статті, ділюся, коментую, ставлю лайки...

СОРІН: Ти не...

АНЖЕЛА: Ні, я не троль.

СОРІН: Звичайно, ти не троль. Цього ще не вистачало!

АНЖЕЛА: Вони зробили мені пропозицію, але я відмовилася.

СОРІН: Хто зробив тобі пропозицію?

АНЖЕЛА: Жінка з червоною сумкою.

СОРІН: А, жінка, яку ти зустріла біля Леніна? Ти з нею дружиш?

АНЖЕЛА: Так, з нею та її друзями.

СОРІН: Ти усвідомлюєш, у що ти потрапила?

АНЖЕЛА: Не думай, що я заробляю мільйони. Я не жадібна. Якщо отримаю двісті, триста євро, я задоволена. Grazie! Це заняття більше для душі...

СОРІН: Це означає гібридна війна.

АНЖЕЛА: Яка гібридна війна? Ти не правий, Соріне! Я за мир, я завжди була за мир! Ти розумієш мене?

(Далі буде)

***З румунської переклав
Степан ТРАЙСТА***

¹ Соколи батьківщини (Șoimii patriei), у Румунії діти 4-7 років, яких об'єднували в гурти при піонерській організації школи.

² Утечисти (UTC – Uniunea Tineretului Comunist – Союз Молодих Комуністів (Комсомол).

³ РКП – Румунська Комуністична Партія.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

БАРАБЕРИ

(Повість)

ДЬОРДЬОЛЮК

(Продовження з № 358)

❖ ❖ ❖

«Не лякай мене, Василю, бо я таких як ти не боявся ніколи, а якщо ти хочеш, можемо розкопати й інші речі, як ти розбагатів і став кіроном. Дивись, щоб мені язик не розв'язався!»

Василеві Сийному, ніхто ні разу не закидав, що він розбагатів нечесно, ніхто ніколи не питав звідки в нього взялися гроші. Мабуть, люди говорили поза його спиною, але це його обходило, мало хто не заздрило йому, але щоб казати так прямо, як старий Троксклер, ніхто ні разу...

Хоча ніхто не пов'язував самогубство касира з його розбагатінням, бо по цей бік Прислопа ніхто не знав, про смерть касира, а по той бік ніхто не відав, що Василь розбагатів і став кіроном. Але ягери знаються між собою, знають все. А якщо знав, то чому мовчав? А тепер, ні сіло ні впало: «якщо ти хочеш, можемо розкопати й інші речі, як ти розбагатів і став кіроном. Дивись, щоб мені язик не розв'язався!»

— Чорт би його забрав зі стариганом, ліпше його не дратувати, якщо мовчав дотепер, то мовчатиме й надалі, а може, тільки має якусь бинуялу...

У той день, коли мав прийти касир з платнею Василь пішов шукати пістряків, бо то було якесь свято, вже й сам не пам'ятає яке, бо скільки минуло відтоді... але люди не працювали. І так, ходячи лісом, дійшов до одного з присілків Кирлібаби, аж дивиться недалеко дороги, біля криниці, під ліщиною, якийсь чоловік лежить і хропе, як свиня у хлівці, з головою на шкіряній сумці, наче на парні з гусячим пір'ям, а біля нього порожня пляшка з-під горілки.

«Та це ж Йовшко, наш касир...» — зрадів Василь.

— Йовшко, пане Йовшко! — пробував Василь розбудити того.

Але Йовшко, щось пробурмотів і перекинувся на інший бік, зсунувши голову зі шкіряної сумки.

Василь заглянув у сумку, хоча добре знав, що там гроші, потім обдивився кругом, чи ніхто не бачить, і зник у кущах.

Поблизу бараку заховав добре гроші під однією скалою, прикрив добре, щоб не промокли, а потім разом з гучулами чекав два дні на касира.

Хоча Василя ніколи не мучила совість ні через крадіжку грошей, ні через самогубство касира Йовжия, але він завжди у своїх молитвах спогадував: «Упокой, Господи, душу раба Твого Йовшка!»

❖ ❖ ❖

Малий Дьоко зістався у Трокслера! Той навчив його читати писати, рахувати, а далі перейшли до підручників другого, третього та четвертого класу. Окрім того, приносив йому різних книжок. Малий страх як любив читати.

— Занапастив дитину, а я хотів його вивести в люди! — бідкався Сийний.

— Ага, вже виведеш його в люди, як попахав письмо, — погоджувалися з Василем деякі з бутинарів.

— З такого вже чоловік не буде!

— Розумію, панам треба письма, а біднякам навіщо?

— Не кваптесь дурне говорити, з хлопця може вийти пан! — гримнув на них Гусарь

— Що му віє під лехман...

— Коли з пса сало...

— Хто видів аби з бідняка вийшов пан.

— Анузакінчіть, бо тепер не ті часи! — знову гримнув Гусарь. — Якщо ви своїх дітей не дали до школи, то не значить, що нема ошколей, ади у Верхнянці не є Руска школа?

— І яка з неї хосна. Якщо діти навчатися письма — то розбагатіють.

— Та де?.. Ліпше вчитися газдувати!..

— Скоро настане час, коли не буде ні багатих, ні бідних, а всі люди будуть рівні, так аби ви знали!

— Ви што хочете казати, што будете на рівні з кіронами, з такими, як Сийний? Ха-ха-ха, що вам прийшло в голову, вуйку Гусарь.

— Не тільки я, а й ви, і не рівні будемо з кіронами, а й з фабрикантошами, банкерами, та мошієрами...

— Ото ви, вуйку, хочете, щоб ми розбагатіли, але коли ми станемо такими багатими, тоді хто буде працювати?

— А ми не станемо багатими...

— Тоді вони збідніють, чи що?

— Ніхто не збагатіє, і ніхто не збідніє, усі люди будуть рівними. Все, що вони мають, стане спільним майном для всього народу.

— То ви хочете сказати, що коні Сийного стануть нашими спільними кінями, тобто і моїми?

— Та, і твоїми, а гроші які заробимо, будемо ділити між нами однаково.

— Досить базікати дурниць, лягайте спати, а хочете коней, то заробіть і купуйте собі, хіба я вас спираю? А ви, Гусарю, ліпше б ходили до церкви,

як на тоти комуністські шедінці, бо, ади, вже каламутите, – гримнув на них Сийний.

– А то, ще побачимо, хто каламутить! – посміхнувся старий.

Іван Гусарь любив ходити до вчителя Ференца Сидоряка, де приходив чеферіст Микола Удрічук, та робітники зі сигітських заводів: брати Іван та Василь Семенюки, Юра Небиляк та Степан Романюк, бо там можна було такого сякого почути, що й не приходилось вірити, а найбільше любив, коли учитель Сидоряк читав їм із книжечки вірші:

*«І на оновленій землі
врага не буде, супостата,
а буде син, і буде мати,
і будуть люди на землі.»*

– Якраз тепер настає цей час, – пояснював вчитель.

❖ ❖ ❖

– Но, люди добрі, умер Йосіф! – сказав весело Василь Сийний, прибувши з міста, де ходив купувати харчів для лісорубів.

– Хто умер, Васи?

– Йосіф Вісаріоновіч! – радів кірон.

– Котрий у біди Йосіф? – питали люди.

– Котрий, котрий – Йосіф Вісаріоновіч Сталін!

– Вождь?

– Да, саме він!

– А ти што такий радий, гейби ти перекосив, вадь переорав?

– Та ми ні не перекосив, ні не переорав, але вже не буде мати чим гордуватись Іван Гусарь. Вже не буде мати ким нам сталінікати.

– Не гія ся радувати чужому горю, Васи! Помер, то помер – хай му Господь простить гріхи!

– Який Господь? Сталін не вірив у Бога, як мож так простити? – розсердився Василь.

– А ти звідки знаєш, чи Сталін вірив, чи не вірив у Бога? – запитав котрийсь із лісорубів.

– Ге, та всі комуністи не вірят у Бога, – відповів Василь.

– Ей, таке вкажеш, Васи, што не є што в дві тріски взяти! – продовжували дражнити Василя.

– Ти хочеш казати, што ні Гусарь не вірує у Бога?

– Аж комунішт, то не вірує, бо комуніштам не дозволено вірити ні в Бога, ні в ікони, ні до церкви ходити, – пояснив Василь.

– Не меліть дурниць, – сказала кайманка. – вуйко Гусарь молиться як вранці, так й увечері.

– А то може так, для людського ока, а в Бога, не вірую, що вірить, аж вірить, тоді не є комунішт.

– Ну і наплодилося всяких! – сплюнув Йосип Коренець. – Комуністів, Єговістів, Баптістів, ану дивися, я б таких зі села вигнав.

– Ага, виженеш... ха, ха, ха!..

– Нині завтра виженуть вони нас!

– Хто комуністи?

– Комуністи, баптішти, єговішти, фасчісти – один чорт!

– Та чорт не такий страшний, як оці!..

– Кажут, што у Романії позабирали землю уд людей, коні, корови – все, все, та їх позаписували у колектів.

– Но та що з того, жиють і в колектіві, – сказав Василь Притисканчин.

– Ей, Васи, Васи, тобі добре говорити, бо в тебе стільки поля, як у дідька на припічку, а в мене три гектарі, як би хтось брав, то я б му запрятав сонце! – озвався Петро Тончі.

– А тоді що зробить Лужанин, Ігнатко та Пинтюки, в яких по кілька десятків гектарів?

– Мене то обходить, я за себе говорю! Як ми возьмут землю, з чим зістанусь?! – розсердився Тончі.

– Ні корови, ні свині, тільки Сталін на стіні! – розсміявся котрийсь із лісорубів.

– Але Вуйко Сталін знає, що баба ще й козу має! – додав інший.

– А ви знаєте, як хрестилася баба Гафічка перед образом Сталіна, – запитав Ілько Жолоб.

– Ні, кажи нам! – відповіли лісоруби.

– Та коли зайшли рускі та завісили образ із Сталіном на Сільській хаті, а баба йде у Прицаринок і хреститься перед образом, повертається додому, знов хреститься.

«А чого ви, тетко, хреститесь перед Сталіном?» – запитала її Анна Павкерка.

«А чого, чого?.. Як висить у образі на стіні, то мусить бути, якийсь мученик? Правду маю?»

«Тетко, це не святий, а Йосиф Вісаріонович Сталін!»

«Ага, а що ун, тетина, зробив, за які чудеса 'го поклали у образ?»

«Та ун, тетко, визволив народи із пуд фашисткого ярма?»

«Ой, тетина дитино, коби нас визволив і від оцих проклятих мускалю, бо вже не годен прожити через них – лізуть, як єгипетська саранча, та все „Давай кушать!“ та „Давай кушать!“, та коби кушали, тетина Анничко, але зжеруть гет усе?»

Анна Павкерка ся перелякала, глипнула вліво та вправо, чи хтось не почув її розмову зі старою, і потім, коли зустрічала Гафічку, переходила дорогу на інший бік.

(Продовження на 30 с.)

БАРАБЕРИ

(Продовження з 29 с.)

Скоро після Сталіна помер і Трокслер.

Перед смертю покликав до себе Дьока та почав го навчати:

– Тобі вже нівроку дванадцять років, не залишайся тут із твоїм вуйком, бо він тобі гірш за ворога, а йди до Великого Бичкова, там є ошкола, знайди директора Штефана Дьордіку та скажи, що я тебе послав до нього. Я з ним домовився, ти здаш там екзаменти, а від осені пуйдеш у п'ятий клас. Ошкола має інтернат, будеш там спати...

Дьоко дивився на Трокслера повними сліз очима.

– Я хочу залишитися з вами, – ледь проказав малий.

– За мною прийдуть завтра сини і відвезуть до себе, я вже надто слабкий, аби залишатись тут. Давай, я обніму тебе! Коли будеш мати час, приходь до мого сина Андрія, там мене знайдеш! Добре? – посміхнувся Трокслер.

– Добре! – ледь прошептав Дьоко.

Малий Дьоко, якого вже всі вважали дорослим, і звали Дьордієм, а не Дьоком, більше не побачив Трокслера, бо той упокоївся в Господі того самого 1953 року, що й Сталін, тільки що великий Вождь помер у березні, а Трокслер, у червні. До Великобичківської школи не йшов, ані директора Штефана Дьордіку не шукав, а подався до Гутині шукати бригаду Олекси Гайдамаки – «бригаду бараберів».

Всі добре знали, що Олексу з його бараберами можна знайти щонеділі у корчмі Василя Миндрула «Холодна криниця», під Гутинею, на краю села Кречешти.

Олекса вислухав Дьордія, посміхнувся, а потім попросив корчмаря, щоб нагодував хлопця, і навіть щоб налив йому глечик вина, або пива, що той захоче.

Дьорді попоїв гарячої квасоляної чорби та смачних голубців, і навіть кухоль пива випив, щоб не думали барабери, що він якийсь «пущверінок».

– Ще зарано тобі Дьордію бараберити, – посміхнувся Олекса Гайдамака.

– Я від сім років у бутині, а мені вже зараз дванадцять.

– А я думав, що тобі буде около п'ятнадцяти – нівроку, який виріс! Легінь! Але ти ліпше пійди собі додому, йди до ошколи, найди собі якес ремесло легке, тепер є в чому вибирати, не меш все життя

тігатись бердами, як ми. Ось я тобі даю трохи грошей, як заробиш віддаш, а тепер іди.

– У мене є свої гроші! – відповів Дьорді.

– Ну, якщо є своєї, то інше діло, – сховав Олекса гроші в черес.

– Ну, якщо не приймаєте мене у свою бригаду, то я пійду собі до волоських бригад. Бувайте здорові! Ось тут гроші за обід і пиво! – кинув Дьорді банкноту на стіл і подався до виходу.

– Ану, дивись на нього, який гордий. Стій, легіню! Дьорді зупинився.

– Я люблю в кого є самоповага! Хто поважає себе, поважає й інших! Я не запитав тебе чий ти, легіню?

– Я старший син Дьордія Дьордьолюка, – відповів хлопець.

– Ага, жаль, що твій няньо залишився калікою, ми з ним в Трибушанах дрова ризами гонили, навіть цімборами добрими були. А ти, легіню, з такого тіста зліплений, як і твій няньо. Пам'ятаю одного разу в Рахові заходимо до корчми, «Колиба Пелехатого Лейби», так називалась корчма, ми голодні, як вовки випили карафчик паленочки, поки жид нам готує свіжу вечерю, а він, бітанга, підігрів нам прокислу кашу з бараниною.

Кушаю я, кушає Дьорді – не можна прожерти, квасна, смердюча.

«Прокисла каша, Оле'!» – каже мені твій няньо.

«Прокисла, Дьо!» – погодився я.

«Ану, Лейбо, ходіть сюди!» – кличемо його до себе.

«А що гія, файним легіням, чесним газдам?...» – підлізає до нас Лейба, як чорт під монастир.

«А подумай, що нам треба?!» – питає грізним голосом Дьорді.

«Може, ще палиночки?...» – підлабузнюється Лейба.

«Ньє!» – відмовляємо ми.

«Винця?... Пивця?...»

«Ньє!»

«Може, дівчаток, легіні хотять?»

«Ньє!»

«А тоді чого бажать, чесні пани?» – почав лякатись корчмар.

«Сідайте, Лейбо, повечеряєте з нами!» – каже твій няньо, хапаючи його за комір і примушуючи присісти.

«Це для мене велика честь, легіні, але я собі не позволяю з вами за одним столом сидіти, ви мої клієнти, я вас поважаю!» – белькотів переляканий корчмар.

«Ану, позвольте, позвольте собі, пане Лейбо, та повечеряйте» – додаю я посміхаючись.

«Дякую, хлопці, я вечеряв... а вже вечеряв...» – складає руки Лейба.

«Ну нічого страшного, ще повечеряєте раз...»

«Ой та я не можу, хлопці, давайте я вам ще па-леночки принесу...» – знову спробував Лейба.

«Ану, сиди спокійно та бери ложку в руки!» – грим-нув кулаком об стіл твій няньо, а я посміхаючись ви-тяг револьвер, який купив таки того дня від одного поляка, чи чеха, і поставив на стіл перед себе.

«Хлопці, бійтесь Бога, хлопці, що ви хочете робити зі мною, хочете ограбувати мене?...»

«Не крути дурня, Лейбо, ніхто тебе не обкра-дає!»

«Ми тільки нагодуємо тебе, тим, чим ти хотів нас годувати. Давай, бери ложку і жери!»

І так зжер корчмар всю кашу прокислу, опісля щось зо тиждень пролежав у ліжку, мало не віддав чортові душу, – розсміявся Олекса Гайдамака, а потім звернувся до Дьордія: – Можеш залишатися з нами, але знай – життя бараберів гарне тільки в співанках.

*Ой, гаю, каже гаю,
бараберський краю,
через тебе, куплераю,
я грошей не маю.*

Затяг котрийсь із лісорубів пісню, а решта підхо-пили:

*Ай, лиш роблю бутинами,
мене ручки болять,
коли прийду додомочку,
зо мнов не говорять.*

Мати каже: – Іди з дому.

Няньо: – Заберися.

Нема кому й указати:

«Синку, не журися».

Колектив у Верхнянці не зробили, але зробили товаришію. Маржин від людей не забирали, бо ніхто не мав більше пари волів чи коней та по одній корівчині, іще, може, там телятко чи два, овець теж не мав ніхто багато. Кожен тримав до десяти-дванадцяти овець та щонайбільш дві свині, а до курей комуністи ся не чіпали.

А які то комуністи?..

Петро Махайчик, який ходив записувати мар-жинку. Перелякані люди ховали вівці по хлівцях, тоді він бляв по овечому, а вівці відзивалися, і він записував їх у свою ірку, тому люди його прозвали Петро Бегекало, ще була Анна Павкерка, насправді її звали Кочан, але дали їй прізвисько за Анною Паукер – міністром закордонних справ Румунії та лідеркою Румунської Комуністичної Партії, бо Анна Кочан завжди ставила її за примір: «Товаришка

Павкер горі, товаришка Павкер долу, товаришка Павкер так говорить, товаришка Павкер нас вчить...», от і залишилась Павкеркою.

Але найзапеклішим комуністом був Яков Лью-пак, який чекав колективу, як каня дощу, щоби стати головою колгоспу, а ще більше його дружина Васи-лина, яка хвалилася всім, що її Яков буде «начальни-ком». Яков – ветеран війни, червоноармієць, після закінчення війни був у Радянському Союзі, його запросив бойовий товариш, який став головою кол-госпу у Великому Бичкові.

– Був ти у песій лабі, а не в Радянському Союзі, дражнив його Міцьо Гирч.

– А я тобі ось про-про-пуск по-по-кажу, – відповів заїкаючись Яков.

– По-по-по-казуй твоїй Василю, а не мені, ти був по той бік Тиси, у Велекому Бичкові, – там теж Марамориш, але український...

– Але т-т-то-то все Радянський Союз! Питайте Михайла Ретіка, бо ми разом воявали.

– Якщо куріца не птіца, то Масква не заграда! – підморгував Ретіко, нібито підтримуючи Якова.

Але Яков все мріяв про колгосп, якого назве «Чер-вона зірка», на прицаринках засіє буряки, зробить свиноферму, де будуть працювати такі, як Міцьо Гирч, що неваловні до нічого, лиш свині випасати, а також зробить і птахоферму, де начальником буде Михайло Ретіко – його бойовий товариш, бо там не є велика відповідальність.

– Ну Миха' станеш начальником і будеш Якову яйця лічити, – жартували добровольці.

– Птіцеферма, птіцеферма, птіцеферма строїтся, а калгоспнік відет яйца, кагда в бане моется, – відповідав, сміючись, Михайло.

Над цією комуністичною трійцею керував Іван Курдилюк, якому люди не довіряли і навіть побою-вались його.

«То великий паскудник!» – говорили про нього люди.

Ходила така історія, що сорок четвертого року, коли забирали євреїв, Курдилюк обіцяв своєму сусі-дові Елісею Найману, що переховає його сімнад-цятирічну дочку у своєму підвалі. Найман віддав йому всі свої гроші й коштовності. І Курдилюк до-глядав дівчину, але жив з нею, як із жоною, поки їх не зловила Варвара, його дружина і почала йому погрожувати, що го замельдує, аж поки не зайшли червоноармійці, а тоді Курдилюк запросив до себе радянського офіцера, напоїв його і віддав йому дів-чину Рифку, так її звали. Офіцер взяв її зі собою, бо дуже гарною була.

(Далі буде)

Микола КОРНИЩАН

ПАРАДОКС

(Уривок з роману)

(Продовження з № 359)

14.

Ще мить, і вже складається таке відчуття, що зірвуся на крик. Бо вся ця щемка насолода мовби підказує, що вже нічого й не можна вдіяти, аби припинити усе це. Не можу дати відсіч цій спонтанності, яка поглинає мене та доводить до повної втрати самовладання. Коли вдаю, ніби досягаю усе, хоча насправжні навіть і думки не маю щодо околиць простору, в якому перебуваю якраз отепер. У ці моменти вічності, які, якби парадоксально не звучало, змушують тішитись при думці, що, може-то, займаючись якраз цим, я припускаю помилки. Однак, не спинаюсь. Та не задаюся жодним зайвим питанням. Тим паче, що її світле волосся з пісочними переливами випромінює якийсь дивний запах імортелі. А погляд її, аж такий зіркий погляд, відводить будь-які зайві думки. Ба, навіть і те, що хотілося б висказати їй якраз отепер, але немає сил. Бо щось інше володіє усім моїм єством. Щось схоже на небувалість, яка не дозволяє ані словом прохопитися про те, що діється з нами. З обома. Бо відчуваю, що вона, звісно й вона відчуває те саме. Цю блаженну піднесеність, це задовге заглиблення в потойбічність. Якраз у цей дивний стан, в якому мене починають заповнювати ще досі незвідані емоції. Щось незрозуміле. Те, що змушує перш за все не забувати про необхідні засоби обережності. Аби мимовільно не загрозувати їй лиха. Аби вдовольнитися якомога довше цією слушною нагодою, викликаною якраз її схотінкою. Цим невгамовним рухом її тіла, яке здається що всмоктує все. Затягає в якусь ще не знану темність її квінтесенції. Коли знаю, що вже ані як не можу відмахнутись від всього цього. Завзято заходжусь якимось-то кородитись. Тобто, хоч би на пів плинку втамувати її темп. Бо знаю, що це вже неспинне постійне крещендо невдовзі доведе її до вдосталь нежданого довершення.

Безсумнівно, йдеться про всі ці спонтанні спазми та неждані здригання цих вабних вигинів її тіла, яким вже ані як не завадити. Які навіть вже й не підлягли самовладанню. Коли складається таке відчуття, що, мабуть, вже й не можна нічого вчинити, аби дати раду самому собі. А коли що, то можна б принаймні тільки-но зупинити цей постійний рух та цю приємну

пекучість, звідкілясь зсередини. Але хіба варто піддаватись надлишковій обачності та перейматися зайвими гадками? Та хіба, про всяк випадок, було б корисно скоритись ханжливим бравадам? Видаючи мовби цю спонтанну зупинку спричинену якимось хтозна-яким чеканням слушної нагоди, аби вмить обачно обмислити та зважити усе це. Утім, однак, гадаю, що не варто б іти на щось подібне. Бо плин цей, вся ця жага, її обличчя, на якому вбачаю доволі розгублену міну, її занадто білі руки, розстібнута сорочка із закасаними рукавами, вся ця безнастанна веремія, викриваючи буцімто якийсь незвіданий страх, хоча водночас здається, що саме отепер вона вже сповна сповнена волі до неодмінної перемоги; одним словом усе це окреслює якраз те, що, дотримуючись звичайного плину подій, повинно б й відбуватися. Адже гадаю, що після всього цього, що трапилося по цей час з нами, це особливе зближення не є нічим іншим, чим всього лишень необхідним вивільненням від власного вантажу. Хай би й тепер, коли складається доволі хибна думка, що буцімто я вже й щось не те собі задумав. Коли здається, що вже все йде догори дригом. Хоча це не так. Хоча знаю, тільки тепер знаю, що повноцінно любимо лише те, що жадаємо. Та ще знаю, що отепер, коли учую, що знаходжусь в цілковитій злагоді із самим собою, можу знайти вдосталь зваги, аби податись на конфронтацію з тим, що викликає якийсь-то пливкий розгاردіаш. Ідеться, певне, про дедалі дужче незрозуміле передчуття якоїсь-то таємної тривоги. Перед тим, що ми, мабуть, і не зауважили, коли увійшли в цей дім. Не помітили перепоны, перш ніж вдатись до пошуків небувалого, точніше, тодішнього життя. А, скоріш за все, мовби пірнаючи в якийсь-то бездонний западині серед всього цього причадалля, піддавались даремним припущенням, яким гадаю, вже слід би покласти край. До того ж, хоча подібні вибрики даються вже й не так легко, метику, що треба б піддатись до необхідної шляхетності. Тобто, слід би припинити усе це. Осібно отепер, коли добачаю, що вона і надалі б'ється, мов упіймана пташка. Коли я, клейкий від поту, дохожу висновку, що наворогу, мабуть-таки, вже й немає. Та хоча й доволі добре бачу, куди хилить, знаю, що не можу вдіяти вже нічого. Але, коли на мить вивільняюсь та

згори озираю гору Венери, на гаді якої не знаходжу аніякої зайвої волосини, коли вона не вбачає цього, бо її тіло повністю простерте на шаховій дошці, знічев'я відзначаю щось особливе. Якраз там, де колують клейкі краплини, які безнастанно зринають з таємної темні її нутра. Утворюють якусь прозору плівку. Чисту, мов кришталю. А під нею, якраз під цією світлою вільготою, уздріваю вкарбоване в деревині дошки око Гора.

Враз же, злегка віддалившись та почувачись геть безпорадним, піддаюся до чергових різких роздумів щодо всього цього, що діється тепер з нами. Та вмить осягаю, що немає ніякого резону боятися наслідків. Адже, віддаючи належне спонтанності, граця – ніщо інше як всього лиш невинний вияв нашого спільного смалкого бажання. Та хай би й так. Знічев'я. Та хай би й тут. Навпрямки на шаховому столі. У цьому домі, де все помалу починає здаватися знайомим. Досить знайомим. Мов і ці, розкидані на плоскій поверхні підлоги, фігурки зі слонової кістки. Усі. Аж до останньої. За виїмкою, як відзначаю вмить, чорної королеви. Бо ж, хоч як би прискіпливо не силкувався вглядатись, не знаходжу її. Аніде. І ця, хоч і не така вже й значуща, але доволі неждана втрата, починає бентежити мене. Бо вмить на думку спадає якраз той ферзь, якого я забув вдома. І ця, хоча й кумедна, але доволі доречна асоціація вказує на те, що зараз вже й не може йтись тільки про якийсь-то задаремний збіг обставин. А про щось зовсім інше. Якраз про те, що поза усякою містикою підказує, що все це, що відбувається з нами тепер, підкоряється якимсь потаємним взаємовідносинам. Тобто, притримується певної послідовності, через яку, гадаю, зараз не варто б уже перейматись, а скоріш за все, треба б підкорятися їй. Якраз цій долі, яка, визнаю тільки про себе, уже аніяк не є лишень якоюсь пустотливою семантикою. А скоріш за все, судячи зі всіх збігів обставин, вочевидь веде до чогось остаточного. Хай би й тепер, коли вловлюю, що вже аніяк не можу завадити цьому плаву навальних подій. Можу натомість поспробувати дещо. І гадаю, що й вона на диво охоче прийме мою пропозицію. Бо не хотілося б аби вона зазнала оргазму якраз тут. Напрямець на столі. На цьому столі для шахів. Якраз тепер, коли відчуваю, що вона вже аніяк не може утриматись від наглої кінцівки. Гадаю, що вже не зугарна припинити все це. Отому, вмить, раджу їй переміститись. Хоча би у крісло, де буде зручніше. Але ні. Скрушно захитавши головою та насупивши брови, як не дивно, вона відмовляється від запропонованого мною варіанту. Каже, що так було й тоді. Уперше. Було якраз тут. На цій шаховій дошці. Та вмить, коли здається мовби

навкіл вже все сповнюється чим більш живими кольорами, здивовано виявляю, що вона замовкає, а не звиряється мені в хтозна-чому. Аби не ятрити рану, міркую, коли вона заплющує очі, тамує подих і всім своїм тілом піддається тому ж гармонійному темпу. Посміхається та злегка напружується. А м'язи Кегеля, або лобково-копчикові м'язи, зараз набувають якоїсь доволі очевидної еластичності та надміру вишневого відтінку. Однак, при всіх цих, відчуваю одну й ту ж, їй повік властиву, незносну холоднечу. І це приголомшливе почуття, звісно, злегка зачіпає мене. Наводить на доволі невдалі міркування. Якесь несвоєчасне порівняння її стрункого силуету з лялькою для дорослих, виготовленою з термопластичного еластомеру. Наприклад, з тією, котрої глибина піхви сягає десь приблизно 18 см. Хоча ця дрібниця, може, й не така вже вагома. Бо, відносно неї, щодо цього її отвору, допускаю, що тут може йтись не про якусь-то певну константу, а про вдосталь мінливі пропорції. Які, певна річ, мають певну межу. Про що дізнаюся, коли, добачаючи якусь дивакувату гримасу на її обличчі, вона пошепки натякає, аби не торкався аж кінцівки, бо там в неї болить. Та додає ще дещо. Щось незрозуміле. Перемішане зі стогонами, мов доволі дотепні прийоми вираження цієї надмір шаленої втіхи, яка впроваджує нас в якісь вже зовсім інші світи. Десь до межі божевілля, викликаного втратою контролю над самою ж дійсністю. Якраз у цей ще досі поки що не спізнаний, принаймні мною, стан всеосяжної радості, та дивовижного сприйняття відсутності, браку якраз тієї частки тіла, яку зараз вона поглинає повністю. Благає, аби не рухався. Аби залишався отак якнайдовше. Бо, мовби шукаючи якогось виправдання, завіряє, що якраз ця нерухомість подобається їй понад усе. А згодом пробує дорікнути ще дещо, але доладно не може скласти жодної фрази. А вивільняє тільки якісь окремі слова. Мов уві сні. Нічого чіткого, а всього тільки поодинокі звуки та зітхання зумовлені звісно цим задоволенням. Цією абсорбцією всієї моєї суті. Цим повним втяганням десь там, де здається, що бракує навіть і гравітації. Бо, якраз через це в мене складається таке відчуття, що вже втрачаю навіть і мінімальне представлення щодо часу.

Бо не відаю, де я. Та аніяк не тямлю, що діється зі мною. Зокрема коли, поволі опустившись та приліпившись ланітою до її ланіти, звільняю ті самі тарабарські слова. Без жодного консеквентного взаємозв'язку між ними. А всього лишень якісь-то вдосталь мелодійні склади та звуки.

(Продовження на 34 с.)

ПАРАДОКС

(Продовження з 33 с.)

Здебільш, надлишково продовжні голосні. Мов якісь тривожні сигнали обачності, на які, гадаю, вже не варто звертати жодної уваги. Мов і її шепотання. Тієї ж тональності. Та тієї ж довжини. І цей унісон звісно, що викликає дедалі міцніше блаженство та заласся, яке скоро вже приведе до вирішального вивільнення. До одночасного репету. Зрештою, якраз до того моменту, коли мені треба буде продемонструвати доволі твердий самоконтроль. Треба буде вивільнитись упору. Бо щось не віриться, що зараз вона піддалась до якихось-то оральних контрацептивів. Та якби й, скажімо, користувалась цими препаратами з певною регулярністю, заздалегідь плануючи усе це, знаю, ніщо не може бути більш ефективним, чим моя спонтанна зупинка, за секунду-другу до еякуляції. До того ж заперечуюсь, щось не хотілося б відділяти зерно від половини. Думаю вголос. Та вмить же дочуваю її притики. Точніше, її заклик кінчити всередину. Позаяк, зізнається, тільки-но вчора в неї закінчилися місячні. Отож принаймні хоча б ще п'ять діб її організм захищатиметься самотужки від нежданого наслідку. Через це, долучає, зараз мені не слід би перейматися якраз цим. Позаяк хоче аби і я, насолоджуючись дозволяям, аби зазнав однакового з нею задоволення. Та аби не клеїв опісля хтозна-яку міну, жартує, домислюючи, що відтак нарікатиму та вдаватиму, що вона буцімто не грала правдиво, якщо кінець не наспіє одночасно. Тому й зізнається мені у всьому. Своєчасно. Коли трохи дратую, добавляючи, як середнім пальцем своєї правої руки, удаючи ніби витає в якійсь напівдрімоті, торкається клітора. Та це, звісно, звільна дратує мене. Адже вказує на якусь мою мовбито безумовну неспроможність, запідозрену вочевидь і нею, коли вбачає, як я дещо ніяково опускаю погляд, а на моїм обличчі вже доволі легко можна прочитати певне несхвалення. Та, може, ще і якусь недоречну лють. Аж допоки вона не вибачається та зізнається, що цей її доволі необачливий щодо теперішньої ситуації жест за-вдячується тільки інстинктам. Точніше, каже, що уже

було й не подумала, що все це один тільки повний капець. Що якраз так вона діє, коли знаходиться на самоті й для досягнення самовдоволення, апелює до усіляких різних штукенцій. Тоді, завіряє, без пальця не обійтись. Отому, через це, долучає, зараз, коли дійсність постає здебільш неймовірною чим будь-яка уява, отому й не знає, як їй обійтись. Отому й знов перепрошує через цю її нездатність, якраз коли помалу починаю добирати, що й до чого. Доволі чітко розумію, що, за виїмкою, скажімо, якихось невдалих дитячих спроб, може, в неї цього ще й не було. З кимось іншим. Та, може, маю рацію. Щодо усіх цих зауважень, відносно якихось доволі механічних її рухів. Неприродних. Не в контратип з моїми рухами, як годилося б. До того ж можу нагадати ще і її оце доволі спонтанне тамування подихів, мовбито

страшилась не збити наш спільний темп. Начебто силкувалася зносити якісь рутинні звички. Немов вже й не знала б як собі дати раду та як іноді брати ініціативу у власні руки. Позаяк, щоправда, хотілося, аби іноді й вона змінювала цей мій доволі однотонний ритм. Аби пропонувала щось нове. Скажімо, принаймні аби спробувала змінити позицію. Злегка підвестись, відліпити свою спину від твердої гладі столу та недвозначно показати, що й вона вміє дечого іншого. Але ні. Цього аж ніяк мені не дочекатись. Більш того, мовби підтверджуючи той факт, що це з нею діється вперше, знехотя зізнається, що її непокоїть ще досі незвідане нею відчуття втрати

чогось, чого аніяк не може зрозуміти. Чогось із середини. Якраз звідтіля, де знов необачно торкаю її та учуюю те саме продовжне охкання болю. Мимрю щось, вочевидь пробуючи вибачитись. Але вона враз заходитьсь якимсь несамовитим сміхом та велить аби закінчив. Сповіщає якраз у ту мить, коли відчуваю, що уже аніяк не можу втриматись від оргазму. Від цієї задовгої втрати самоконтролю та будь-якої перцепції всього, що нас оточує. Навіть і від сприйняття виміру часу. Час, який зараз не має жодного значення. Отепер, коли скрізь западає затьняна мовчанка, а наші тіла, мов якісь силіконові маріонетки, ще довго, доволі довго, знаходяться у повній нерухомості.

(Далі буде)

Анна ТРАЙСТА-РУШТЬ

ПІСЛЯВОЄННА ШКОЛА

(Уривок з роману «Дикий рай»)

(Продовження з № 359)

Скоро після голоду, коли минулась пошесть, відкрили й школу. Трудно було, бо не було кому про-світити сільських дітей. Вчителів не було, шукали будь-кого, хто мав сьак-так кілька класів, щоб навчати дітей рідного і державного письма.

Багато сільських дітей поїхали тоді до міста на науку. Жили всі у гуртожитку, де їх безплатно одя-гали й годували, а голов-но тих, у котрих родичі за-йшли у нову політику та служили партії й селу, лиш рідко висилали дітей із звичайних сімей або тих, що воювали добровольцями на війні.

Довганові діти пішли до сільської школи. Всі троє у перший клас. Не було кому заступитись за них, хоч читали, рахували, знали всю табличку множення і ділення, володіли трьома мовами, навіть і чотирма, бо Іванко плів і по-єврейськи. Як видно було, діти Довганові знали багато більше від одного нинішнього п'ятикласника. Їхній дід по матері, Федур Чірібан, поки жив, навчив онуків багато розумного, але тепер ніхто не звертав на них жодної уваги. І ця байдужість тодішньої школи і номенклатури села страшно обурила Василю, їх матір.

Вона, як левиця, завжди захищала своїх дітей і шукала для них правди усюди. Зайшла і до директора, до сільради, звернувшись навіть і до священника, але ніхто не слухав її. Всі говорили, що її сім'я заможна. «Має широкий город, як полонину, ліс і маржину. Так що, її дитворня має із чого жити і де газдувати. Не гія їм много науки».

– Правда, є город великий, але там земня не родит ні трави, як треба, бо каміння, вапняк, – пояснювала їм вона.

– Маєте ліс та й добровольської земні у царині, – відповів їй якийсь дрібний чиновник.

– Лісок засадили ми, аби не рвалася там земня, бо там укопували давно вапно. А добровольську земню дустав муй Петро, бо 'ї заслужив. Тяжко воював і сидів у декунках голодний, мокрий і замерзлий. Аж зараз п'ять году воював по світу, де був і пораненим. Та й мені не було легко дома самуй із дітьми. А по-

друге, на оту крихту земнички, што ми дустали, є нас до теперь вусім душ та, може, іще буде.

– Не можеме ваших дітей слати на науку до Сигота. Право є правом! – гримнув той та ударив кулаком у стіл.

– Добре, што маєте право ви на все... А для нас, простого мутула, право завжди криве, роздратува-лась Василю. – І в других дітей, тих, што учатся теперь у Сиготі, стареня¹ мают «города широкі, як полонина» і ниви у царині добрі. А одні із них сидят близько коло ошколи, не як ми, на вусім кілометру уд села, аж пуд самим лісом, куди взимі лиш вовки виют, а сніг та заметиці² дов пояса. Так, што я, не говорю зайво.

Я не хочу пуслати моїх дітей уд хижі, аби їх хтос чужий годував або одягав за простибуг! Я хочу, аби учілися, бо у селі поки што не є ні учітелю, ані пудходящого класу для кожної дитини, а час проходить та й діти уросли, – наполягала Василю Довганова, котра хоч і не знала багато діл, уміла розумно говорити і не здавалась.

Петра, їхнього батька, спочатку не дуже цікавила дитяча наука так, як цікавила Василю.

– Нашто їм тують науки? Май ліпше хай сидят дома та гадкують маржини і ягнята, а як пудростут, у ліс із ними, у бутин, – сказав він одного разу. Але пізніше все ж таки заступився й він за своїх дітей, але дарма.

Та хоч уже ніхто не слухав їх, ані правди не давав, Петриха усе трималась свого.

Одного дня на зорі Василю розбудила всіх трьох старших дітей та разом пішли на поїзд, яким поїали до міста, де відкрилась після війни нова школа для українських дітей, недалеко міліції і страшної тоді темниці.

Погулявши трохи по місту, а потім по базару, бо то ще було досить рано, діти захоплено задивлялись і кланялись кожному прохожому: «Слава Ісусу Христу!» Побачивши, що ніхто не відповідає на їхній християнський привіт, здивувались та запитали матір:

(Продовження на 36 с.)

¹ Стариня – родичі, батьки.

² Заметиця – віхола.

ПІСЛЯВОЄННА ШКОЛА

(Продовження з 35 с.)

– Мамо, туй люди усі покаїти³ і нехрести⁴, што не вкланяються, ані не відповідають нам: «Слава навіки Богу»?

– Ні, діти. Туй – вариш.

– Дідо, най буде прощений, розказував нам, што у вариши люди цивілізовані, не як на селі. Яка туй цивілізація, коли не вкланяються один одному? – запитав Іванко.

– Туй ходит много народу та не познають одні одних. За ото.

– І в селі ми не познаємо усьох, але люди вкланяються та й відповідають кождому.

– На селі, діти, узкий світ. Має свої права і свою цивілізацію. Там люди інакше думают та інакше і поведяться. Коли уростете, зрозумієте се все много май добре, ніж тепер, – пояснювала їм матір.

Коли побачили брьковані широкі вулиці, а потім і двоповерхові будинки, діти дивувались, а Андрійко зразу закричав весело:

– Іва! Марі! Дивітса, хиж на хижі стоїт та не валітса! Видите!

– Тихо, Андрійку! Туй не мож крічати і гелейкати⁵, як у нас на Глинници! Ти не видиш, што туй люди говорят мижи собов тихо? – зупинила його мати.

– А у нас крічат будь-де.

– Най крічат, бо мают де! Там широко і ясно. А туй узко і темно, заглушили би один одного. А тепер, діти, тихо! Будьте трохи уважні на мене! – попросила Василина їх. – Коли зайдемо у се задвур'я⁶, здойміт клепаню⁷, хлопці, і вклонітса панам файно: «Добрерано!». Не крічіт і не хвалітса! Не показуйте свої мухи! Чув-єс, Андрі? – потрясла вона найменшого, котрий уже не чув маминих порад та, захоплено повернув погляд за якимось мотоциклом, що бринів шумно по вулиці, а потім закричав знову:

– Дивітса, діти, пердало⁸! Пррр! Бум! бум! бум! Пок!пок! пок!

– Тихо, хлопче! Лишай пердало тепер! Слухай мене! – звернулась вона до Андрійка, посміхнувшись, а потім продовжила далі:

– Відповідайте та говоріт лиш тогди, коли вас будут звідувати⁹ штос оти пани учітелі. Чули-сте! – научала їх Петриха, а потім відкрила двері високого будинку і зайшли всі четверо.

У коридорі не зутріли нікого, бо вже почались уроки. Василина, взявши Андрійка за руку, подалась прямо до дверей, де писало великими буквами «Директор».

На їх щастя у директора хтось був із міністерства освіти та запропонували їй трохи почекати. Але пан із міністерії сказав Василині, щоб залишилась, бо і він хоче послухати її просьбу.

Жінка представила шкільну ситуацію своїх дітей і попросила присутніх, щоби хтось допоміг їм у цій справі. Вони вислухали її, глянули і на дітей та запитали кожного деякі загальні речі, де всі троє розбирались досить добре, а потім запропонували Василині залишити дітей на кілька годин у школі для перевірки їхніх знань.

Дітей проекзаменували та прийняли Іванка у шостий клас, Марічку – у п'ятий, а малого Андрійка – у другий. Похваливши дітей за їхні здібності, послали Василину до секретаріату училища. Там попросили її принести із сільради кілька документів щодо соціального і матеріального становища сім'ї, бо така процедура тепер. Інакше діти не можуть залишитися в цій безплатній школі-інтернаті.

Василина повернулась із дітьми додому, а на наступного дня Петро пішов до сільради. Там якісь чужі партійні пани проаналізували їхню ситуацію та якось неохоче погодились, щоб діти Довганові навчались у цій школі. Але тільки двоє із них, старші, бо Андрійко ще малий, так що все одно у котрий клас ходити, у перший чи у другий. Але, і то із угодою,

Мал. Василя Соколюка

³ Покаїт – людина, що належить до релігійної секти.

⁴ Нехрест – нехрещений, сектант, атей.

⁵ Гелейкати – гукати, галасувати, перекликатись.

⁶ Задвуря – будинок, побудова.

⁷ Клепана – капелюх.

⁸ Пердало – бринчливий мотоцикл.

⁹ Звідувати – питати.

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

ЧЕРВЕНЬ

2 червня

• 46 років від дня народження Людмили Дорош (1978 р.) – української письменниці, головного редактора дитячого журналу «Дзвоник».

4 червня

• 82 роки від дня народження Івана Арделяна (1942-2021) – українського поета, публіциста, д-ра фізичних наук, унів. проф. Клузького університету ім. Бабеша-Бойоя.

15 червня

• 59 років від дня народження Михайла Гафії Трайсти (1965) – українського письменника, пе-

рекладача, публіциста, редактора літературно-культурного журналу українських письменників Румунії «Наш голос».

22 червня

• 90 років від дня народження Івана Шмуляка (1934-1999) – українського письменника, учителя.

29 червня

• 79 років від дня народження Івана Кідешука (1945-2022) – українського письменника, публіциста, викладача.

щоб Петро записався у компартію та служив вірно їй, слухався вищих порад і дотримувався обов'язків.

Петро довго вагався, але дорешти пристав¹⁰, заради своїх дітей, але дома про це діло не сказав ані слова.

Через кілька днів Іванко із Марічкою поїхали на навчання до міста, а Андрійко пішов до сільської школи. Хоч як не плакав та не просився й він туди, де будуть учитися його брат і сестра, «де стоїть хижа на хижи, і де бренькають пердало і мотори¹¹ по буркованих улицах», дарма. Пішов до сільської руської школи, де учився колись майже весь його рід. Поступив у перший клас, хоча за роками мав би йти уже в третій.

Минуло два роки з того часу. Іванко скінчив семирічку і поступив до трирічної української педагогічної школи, бо так було тоді після війни.

Через відсутність педкадрів і спеціалістів різних професій, молодь у сімнадцять років кінчала десять класів, а випускники ліцею, після отримання атестату, ставали зразу кваліфікованими учителями або поступали до вищих шкіл.

Іванко Довган поступив туди, бо так зробили майже всі його колеги. Рекомендували їм знамениті буковинські викладачі, що приїхали сюди навчати наших дітей рідної літературної мови і музики, щоб згодом вони не розсіялись і не загубились. Бо тоді, після війни, поки не закrywся кордон, багато

буковинської та бесарабської ітелігенції через національні переконання та політичні переслідування, емігрували у сусідні країни, в тому числі й до нас. І це діло у ті часи було дуже важливе для наших дітей, бо за короткий час появились за кафедрами молоді й професійно підготовлені вчителі, котрі почали навчати руських дітей нової літературної грамоти, української, котрої алфавіт був набагато легшим від давнього церковно-слов'яського, який викладали дяки.

Коли скінчила Марійка семирічку, мріяла і вона стати учителькою, як і її старший брат. І, коли наступили канікули, готувалась до вступних екзаменів, але її не прийняли, навіть не записали, а Іванка виключили з ліцею після першого курсу.

Діти дивувались, плакали і не могли зрозуміти, чому все зразу пішло шкерберть, а їх мрії розвіялись по вітру, як відцвіла кульбаба. Авжеш вони любили цю школу і нічим не согрішили. Вчилися на відмінно, мали зразкову поведінку, були слухняні, дотримувались шкільного регламенту. І всеж таки... Чому? – питались Довганові підлітки.

Не могли зрозуміти, що трапилось, як перед цього не змогла зрозуміти ані Василина, їхня мати, чому Петра кличуть так часто до сільради, де засиджується довгими годинами, а іноді й днями та, приходить напідпитку додому пізно, через що завжди починалась сварка.

¹⁰ Пристати – погодитись, змиритись.

¹¹ Мотор – машина, автомобіль, грузовик.

❖ ДУХОВНІ ДЖЕРЕЛА ❖

Володимир АНТОФІЙЧУК

КНИГА ЕККЛЕЗІАСТА

Ця книга – одна з найпізніших частин Старого Заповіту. Написана вона від імені царя Соломона, але, на думку багатьох учених, йому як автору не належить.

Когéлет – так в оригіналі звучить назва цієї книги, тобто «людина, що говорить у зібранні», *повідник*. Саме так і передав смисл заголовка грецький перекладач, який назвав книгу Екклесіастом (від грец. *екклесія* – зібрання). На думку інших дослідників, це слово означає «збирач думок», «збирач приказок».

Книга Екклесіаста викликає подив не лише своїм унікальним поетичним стилем, а й глибоким песимізмом, різким контрастом із змістом інших книг Біблії. «Усе марнота (усе суєта)», – ця фраза, якою відкривається Книга Екклесіаста, може спантеличити навіть людину стійких світоглядних переконань.

Автор Книги зорієнтований на прийнятне майже для усього стародавнього світу тлумачення: Всесвіт статичний, безпросвітний, в усьому панує закон вічного повернення. Надії на зміну буття, якою проникнута Біблія, в Екклесіаста нема. Не раз піднімалося питання: для чого упорядники Біблії включили до неї цю меланхолійну поему, яка наголошує на «марноті» (синоніми: «суєті», «облуді», «омані», «ілюзії»), тобто на безплідності й короточасності усіх людських справ?

Багато інтерпретаторів вважають, що Екклесіаст було прийнято до зібрання священних писань як своєрідний контрапункт, як попередження, як діалектичний момент розвитку всього біблійного світогляду. Спочатку цей світогляд вбачав у земному благополуччі знак небесного благословення. Тим самим майже абсолютизувалася цінність багатства, успіху, продовження роду в дітях і т. ін. Але в певний момент з'ясувалося, що ці цінності аж ніяк не абсолютні. Треба було шукати інший – духовний смисл людського буття. І в контексті всієї Біблії Екклесіаст означає ту граничну межу, з якої розпочиналися ці пошуки. У книзі зафіксовано й житейську мудрість, і плоди роздумів, і досвід людини, що чимало побачила й витерпіла на своєму віку.

Основну тему Книги Екклесіаста – про сенс людського життя – сформульовано в перших її рядках: «Марнота марнот – геть усе марнота. Що за користь людині з усіх її трудів, які вона завдає собі під сонцем?» [1: 2–3]. Отже, в чому смисл життя лю-

дини? Яким чином вона повинна прожити своє життя на землі, щоби бути задоволеною і щасливою? Ці найважливіші світоглядні питання знаходяться в центрі уваги Екклесіаста. Відповідь на них надто песимістична. Автор твору не створив системного вчення. Свої погляди про смисл чи бездумність життя він висловив у дванадцяти невеликих розділах, не поєднаних між собою логікою змісту. Він прийняв головну ідею язичницької метафізики про циклічний рух всесвіту і як допитлива людина, обтяжена величезним життєвим досвідом і невтомним шуканням істини, доходить сумного висновку, про що говорить у пролозі своєї Книги.

*Покоління відходить, й покоління приходить,
А земля вічно стоїть!
І сонечко сходить, і сонце заходить,
І поспішає до місця свого, де сходить воно.
...Людина сказати всього не потрапить!
Не насититься баченням око,
І не наповниться слуханням вуха...
Що було, воно й буде,
І що робилось, буде робитись воно, –
І немає нічого нового під сонцем!..
Буває таке, що про нього говорять:
«Дивись – це нове!»
Та воно вже було від віків,
Що були перед нами! [1: 4–10].*

(Переклад Ігоря Дяконова
та Михайла Москаленка)

Книга Екклесіаста – це сповідь конкретної людської особистості, яка пізнала всі розкоші і зваби світу. За своє життя ліричний герой Книги був наділений царською владою, великою мудрістю, незліченним багатством, тож будував міста й палаци, саджав виноградники, створював водоймища, купував рабів, співаків, втішався жінками, звеселявся вином... [див.: 2: 1–26]. Цей епізод майстерно переспівав поет Дмитро Загуд, автор чотирьох подібних трансформацій за Книгою Екклесіаста:

*Я став чинить діла великі,
садив і будував.
Що мали всі царі, владики –
я втрое більше мав...
Чого б душа не забажала,
я їй не відмовляв,
А серце радощів не знало, –*

*і все те я прокляв.
Що варта і всесвітня слава
для смертного життя?
Одна мана, одна забава,
Суєтна суєта.*

Аналізуючи все, що відбувається у світі, Екклезіаст стверджує: ніщо не може ошчасливити людину. Марно вона намагається набратися мудрості, доля її не відрізняється від долі нерозумного, обох чекає смерть, «*бо ні про мудрого, ні про нерозумного нема згадки повіки, а вже в найближчій будучині все буде забуте. І як мудрий, так само й нерозумний умирає!*» [2: 16].

І якщо людина дістане багатство, то цим тільки збільшаться її турботи, кожен день її буде охоплений страхом втратити свій маєток, що, зрештою, дасть надбане тому, хто не доклав до цього жодних зусиль: «*І зненавидів я весь труд мій, яким, було, трудився під сонцем, тому що залишу його іншому, що буде по мені. А хто знає, чи він буде мудрий, а чи дурний? Однак орудуватиме всім моїм трудом, що ним трудивсь я та мудрував під сонцем. І це теж – марнота. Ось чому зневірилось моє серце в усім моїм труді...*» [2: 18–21]. Не дістає достатньо грошей той, хто їх любить, але й багач не забере в могилу свій маєток: «*Як вийшов з лона матері своєї нагий, так і повернеться; нічого не візьме за свою працю, щоб понести в руці з собою*» [5: 14–15].

Ідеї про багатство/бідність були дуже популярними в українській бароковій поезії. Зокрема, один з найвидатніших її представників Кирило Транквіліон-Ставровецький у вірші «Ліки розкішникам цього світу», задумуючись над смыслом людського буття, говорить про тлінність суєтного життя та невблаганність смерті. У вірші, побудованому у формі монолога-плачу, покійник дорікає «смерті страшній нежданій» за те, що вона його, «багатого пана», передчасно забрала з життя. Багатство його не вирятувало від смерті. «Скарби мої розхапані й побрані», – скаржиться багатій. Щоправда, К. Транквіліон-Ставровецький у стилі свого часу більший акцент робить у бік проблеми життя/смерть, але й ідея Екклесіаста про марність прагнень людини до багатства, бо це не вирятуює її з лабет смерті, чітко простежується у вірші:

*О смерте сліпая
І глухая!
На персони преславні зовсім не зважаєш,
Всіх заодно береш
І до темного гробу ведеш,
О смерте гнівлива,
Сила твоя страшлива!*

Екклесіаст намагається довести, що даремні зусилля людей оволодіти знанням, адже суть речей

недосяжна: «*Як би чоловік не силкувався, не може їх дослідити. Та й мудрий теж, навіть коли думає, що знає, не може їх дослідити*» [8: 17]. Даремно, каже Екклесіаст, людина віддається веселошам і насолодам, вони не приносять задоволення і користі.

Розчарування охоплює Екклесіаста, коли він бачить, що добро не завжди віддячується добром, нечестиві живуть в задоволенні, а праведні страждають. Тобто на землі нема місця Божій справедливості й суд запізнюється: «*Усе я бачив за днів моєї марноти: і праведника, що у своїй праведності гине, і безбожника, що у своїй безбожності довгий вік тягне*» [7: 15].

Але в цій безнадії мудрець радить пам'ятати про малі втіхи, даровані людині, і навіть подає власні правила життя:

- ☐ *Ліпше слухати догану мудрого, ніж пісні дурного;*
- ☐ *Ліпший кінець справи, ніж її початок;*
- ☐ *Ліпше покірний духом, ніж гордовитий;*
- ☐ *І в біді, і в радості – будь байдужим;*
- ☐ *Не поспішай гніватися, бо гнів гніздиться в серці дурнів;*
- ☐ *Не квапся казати, що колишні часи були ліпші, ніж теперішні;*
- ☐ *Ліпша мудрість, ніж спадщина;*
- ☐ *У день щастя будь щасливим, а в день нещастя – розважливим: Бог однаково створив і цей, і той день, щоб ніхто не міг знати, який буде після нього.*

Ось такий він Когелет – Екклесіаст – Проповідник. Розмірковуючи над суттю його вчення, поет Микола Карпенко написав:

*Екклесіаст і він же Когелет,
чи, як сказати по-наськи, Проповідник,
залишив нам цей твір, шаноби гідний,
як мудрості багатолітній мед.
Він дослідив, і зважив, і довів:
людині труд судився, щоб не впасти...
У всіх творців непроминутих слів,
у проповідників – один-єдиний Пастир!*

Щоби пом'якшити враження від такої песимістичної книги, невідомий древній письменник дописав до неї Епілог, який, за перекладом Миколи Карпенка, проникнутий уже іншим духом:

*Послухаймо і підсумок всьому:
ти Бога бійся, заповіді Божі
сповняй лиш так, як це людині й гоже,
увіруй в Нього і молись Йому.
Живи по-справедливому отут...*

Хтось каже мені, як маю робити...
А я не почую – крокую скрізь квіти,
У літо, де свято, де люба, де діти,
Щасливі, беззахисні, і неприкриті.
Крізь темряву, що розганяють екрани,
Де вигідні плани на всі мої рани,
Де іспитом спокусу спиті обличчя,
Де миші щурам надувають величчя.
Втикають у очі як голки проміння,
Щоб я під ногами не бачив каміння,
Щоб нишпорив мляво на дотик рукою,
Щоб більше не мав, чим утримати зброю.
Які тобі квіти? Яке тобі літо?
Вп'яліся у тіло голодні москїти –
Зудять, що все роблять заради любові –
Ти ж звичний до крові – то дай-но нам крові!

А я все крокую, крокую, крокую,
Думки, наче стрій перед боєм шикую,
Зливаю їх тихо напалмом у пляшку,
Мені це не складно, мені це не важко.
Нехай палахне, нумо – гайда за мною,
Бо я свої опіки швидко загою.
Бо знаю дорогу, що точно відкрита –
Із полум'я – прямо до тихого літа.
У камінь життя перетвориться з глини,
Під тихе виття розчарованих в спину.
Я ляжу надійно як цегла у стіну
У домі, де Бог колисає дитину.
Така ось дорога, крізь пекло і квіти,
У літо, де свято, де люба, де діти,
Щоб поруч радіти, любити, прикрити –
Хтось ще мені скаже – як треба робити?

Гліб Бабіч

